

Onsdagen den 14 maj em.

Kl. 19.30

Förhandlingarna leddes till en början av tredje vice talmannen.

18 § Vissa punktskatter

Föredrogs skatteutskottets betänkande 1985/86:45 om vissa punktskatter.

Anf. 167 KARL-GÖSTA SVENSON (m):

Herr talman! Vi moderater har i vår partimotion Sk279, som behandlar olika förekommande skatter, uttalat att flertalet punktskatter bör avskaffas. De påverkar valet mellan olika varor utan att en styrning är motiverad från allmän synpunkt. De ger ofta snedvridande effekter. Konkurrensneutraliteten är många gånger svår att upprätthålla mellan olika varugrupper. En del av dessa skatter framstår som socialt orättvisa. De drabbar dem hårdast som har små inkomster och dem som har stor försörjningsbörda och är i behov av punktbeskattade varor av olika slag utan att det är fråga om någon sorts lyxkonsumtion. Punktbeskattning förekommer ju faktiskt beträffande varor som dagligen används av var och en av oss av hygieniska skäl. Vi moderater vill därför att man skall gå igenom förekommande slag av punktskatter för att avveckla dem som är mindre motiverade och som drabbar just sådana varugrupper som människor i allmänhet har dagliga eller näst intill dagliga behov av.

Herr talman! Med hänsyn till det statsfinansiella läget föreslår vi inte ett omedelbart avskaffande av flertalet punktskatter. Vi moderater har ju som bekant valt att föreslå skattesänkningar på de områden där effekterna blir mest positiva för samhällsekonomin. Den särskilda varuskatten utgår på ett stort antal varor. Skatten utgör 50 % av priset vid försäljning till detaljhandel. Av de varugrupper som är föremål för punktbeskattning enligt lagen om särskild varuskatt vill vi i första hand avveckla skatten på konfektyr och kosmetika.

Med utgångspunkt i vad jag nu har anfört vill jag yrka bifall till reservation nr I i skatteutskottets betänkande 45.

I vår partimotion föreslår vi ånyo att den s. k. kassettskatten skall avvecklas. Det var inte länge sedan vi i denna kammare hade en debatt om just denna skatt i samband med regeringens förslag om ett ändrat skatteuttag. Moderata samlingspartiet var som enda parti emot införandet av kassettskatten. Vi tycker att det är bra att vi numera har fått sällskap med folkpartiet i vårt krav om skattens avskaffande.

Kassettskatten kan utan några större statsfinansiella konsekvenser avskaffas, enär den endast beräknas inbringa 35 milj. kr. De administrativa och kontrollmässiga svårigheterna står enligt vår uppfattning inte i rimlig proportion till skattens ekonomiska resultat. Riksskatteverket har förutom kontrolltekniska orsaker åberopat just den ringa skatteuppbörden som skäl för ett avskaffande av skatten.

Den lagändring som riksdagen beslutade om i slutet av förra året och som trädde i kraft den 1 januari i år har lett till att kassettskatten drabbar orättvist. Den belastar nämligen korta band lika mycket som långa. Även med den numera gällande lagstiftningen kan man inte bortse ifrån att det också i fortsättningen kan förekomma olika former av skatteundandragande åtgärder, som medför konkurrensnedvridning inom branschen. Skatten kan med hänsyn härtill, och genom en ökad privat införsel, ge lägre intäkter än vad som har beräknats. Det är ytterligare ett skäl för att avskaffa kassettskatten.

Socialdemokraternas tal om förenklingar inom skatteområdet förlorar i trovärdighet när man ihärdigt håller fast vid kassettskatten. Jag får därmed yrka bifall till reservation nr 2.

Moderata samlingspartiet ställde sig helt avvisande till förslaget att införa en avgift på gödselmedel. Vi har upprepade gånger föreslagit avgiftens avskaffande, även i en särskild kommittémotion till detta riksmöte. Jag får därför yrka bifall till reservation nr 3.

I motion Sk517 konkretiseras på ett tydligt sätt att gällande bestämmelser beträffande dryckesskatten på smaksatt mjölk ger upphov till konkurrensnedvridningar och till att även nyttiga varor blir föremål för punktbeskattning. Det kan ju inte anses rimligt att mjölk smaksatt med kaffe, te eller choklad inte belastas med någon skatt medan däremot mjölk smaksatt med frukttillsats beskattas. Det torde enligt min mening finnas en uppenbar risk att förtroendet för och lojaliteten mot sådana skatteregler minskar. Den moderata inställningen att man skall påbörja en avveckling av punktskatterna talar därmed för sig själv. Jag vill med detta yrka bifall till reservation nr 5.

Anf. 168 KJELL JOHANSSON (fp):

Herr talman! Punktskatterna, som vi nu debatterar, kan grovt indelas i två kategorier. Vi använder punktskatter som viktiga instrument då det gäller att styra viss verksamhet. Jag avser punktskatter inom energiområdet samt på alkoholpolitikens område, för att ta ett par exempel. Vi använder dessa punktskatter för att säkerställa vissa syften, såsom tillgång på energi, och även för att slå vakt om människors hälsa.

Men det finns också punktskatter av en helt annan karaktär. Då tänker jag på den särskilda varuskatt som utgår på vissa varor som fått karaktären av lyx. Den kallas också ibland i dagligt tal för lyxskatt. Här rör det sig enligt folkpartiets mening om försök från maktthavarnas sida att både i onödan och av klåfingrighet styra människors konsumtion.

Då det gäller varor har vi i vårt land en konsumtionsbeskattning i form av mervärdeskatt. Genom åren har riksdagsmajoriteten ådagalagt en stark ambition att hålla mervärdeskatteuttaget så generellt som möjligt. Avsikten bakom detta är givetvis att göra administrationen så fri från krångel som möjligt. Men även neutraliteten i beskattningen av å ena sidan konsumenter-

na, å andra sidan producenterna spelar, åtminstone för oss i folkpartiet, en avgörande roll. Folkpartiet är motståndare till att genom skilda skattesatser styra konsumtionen i viss riktning. Utskottet däremot anför beträffande den särskilda varuskatten, eller lyxskatterna, "att det får anses naturligt att skatter av denna typ träffar en konsumtion som i viss mån kan sägas vara av umbärlig karaktär".

Från folkpartiets sida menar vi att det inte är statsmakternas uppgift att fastställa vad som är umbärligt eller ej. Jag tycker att verkligheten också klart visar vilka orimligheter det leder till.

Den socialistiska riksdagsmajoriteten införde för ett par år sedan en skatt på videoapparater om 600 kr. per apparat. Vi ställde då frågan vad det fanns för motiv för att en konsument skulle betala 600 kr. extra i skatt vid köp av en videoapparat när motsvarande skatt inte fanns på t. ex. en stereo. Jag ställde frågan då, folkpartiet ställde frågan 1985 när vi debatterade punktskatterna, och när Bruno Poromaa nu har haft ytterligare ett år på sig vill jag gärna upprepa frågan en gång till. Jag är mycket intresserad av vilket svar jag kan få på den frågan.

Socker, kakao och mjölk anses normalt inte vara skadligt, åtminstone inte om man kokar dessa beståndsdelar till choklad och dricker den till frukost. En del påstår t. o. m. att en sådan blandning är en mycket nyttig dryck då man skall inta morgonmålet. Om man däremot av samma råvaror tillverkar mjölkchoklad har "farbror staten" synpunkter på detta. Sådant ofog måste bekämpas genom straffskatter, så att inte människorna i vårt land förleds till umbärlig konsumtion.

Genom sin konstruktion är också punktskatten på t. ex. en videoapparat i praktiken regressiv. Varje hushåll köper normalt en video, och de som har det besvärligast ekonomiskt sett drabbas naturligtvis också hårdast. Detta är ännu en sak som gör att socialdemokraternas ställningstagande blir mer obegripligt.

För en tid sedan läckte det från finansdepartementet ut påståenden om ett omtänkande hos regeringen. Jag trodde möjligen att man skulle ha sett något spår av detta i kompletteringspropositionen, men tyvärr inte. Det vore roligt att höra om utskottets talesman kan lätta litet på förlåten och säga om det rör sig om ett sådant omtänkande som skymtat i pressen.

Herr talman! Karl-Gösta Svenson har ganska ingående berört reservationerna. Jag har velat ge en principiell syn på punktskatterna. En av reservationerna är dock vi från folkpartiet ensamma om, och jag vill därför gärna säga några ord om den. I reservation 4 yrkar vi folkpartister bifall till en motion av Bengt Harding Olson. Av motionen framgår att han vill att även kulturella sammanslutningar, såsom hembygdsföreningar, skall befrias från reklamskatt om de utger periodiska publikationer och i dem har intagit annonser. Skattefrihet föreligger för sammanslutningar med syfte att verka för religiöst, nykterhetsfrämjande, politiskt, miljövårdande, idrottsligt eller försvarsfrämjande ändamål. För hembygdsföreningar och andra kulturella sammanslutningar gäller alltså skatteplikt. Vi i folkpartiet tycker i likhet med motionären att den här olikheten i skattehänseende är omotiverad. Med tanke på det nyttiga arbete och de berömvärda insatser som hembygdsföreningarna gör, tycker vi att starka skäl talar för skattefrihet även för dessa.

Herr talman! Med det jag har sagt här vill jag yrka bifall till samtliga reservationer som bär mitt namn.

Vissa punktskatter

Anf. 169 STIG JOSEFSON (c):

Herr talman! I skatteutskottets betänkande nr 45 om vissa punktskatter behandlas bl. a. några centermotioner som föranlett reservationer från centerns representanter i utskottet. Jag skall med några ord beröra dessa reservationer.

I reservation 2 berörs den s. k. gödselskatten, en skatt på näringsämnen som är nödvändiga för att växterna skall kunna ge någon avkastning. Avgiften har inte haft någon betydelse från miljösynpunkt, vilket var avsikten då den infördes 1984. I en problemfylld tid för svenskt jordbruk tvingas den enskilde jordbrukaren till att driva sitt företag så, att han får en rimlig avkastning och hans produkter håller hög kvalitet. Samtidigt som staten tar en skatt på näringsämnen och därmed fördyrar produktionen, ropar bagerierna på ett vete med högre proteinhalt. Alla som har någon inblick i livsmedelsproduktionen vet att ett ökat tillskott av kväve höjer proteinhalten i vetet. Därmed uppnås en högre kvalitet. Utskottet saknar motivering för sitt avslagsyrkande. Någon anledning att ompröva sitt ställningstagande föreligger inte – detta är den enda motivering skatteutskottets majoritet har att anföra för sitt ställningstagande.

Herr talman! En skatt på produktionsmedlen, tillsammans med en ytterligare skatt ovanpå denna, nämligen moms, gör att en allt högre del av konsumentens inköpspris på livsmedel går i skatt till staten samtidigt som jordbrukaren får bära kritiken för höga livsmedelspriser.

Jordbrukarens andel av livsmedlets pris i konsumentledet är lägre än statens andel, alltså den andel staten tar genom skatt. Vi i centern anser att detta är orimligt, och därför, herr talman, yrkar jag bifall till reservation 3.

I reservation 5 tas en annan lika orimlig och orättvis skatt på en jordbruksprodukt upp.

Mjölk som är smaksatt med choklad, kaffe eller te är inte skattebelagd.

Om mjölken däremot är smaksatt med frukttillsats skall den belastas med skatt. Några tekniska svårigheter att i lagtexten undanta berörda drycker föreligger inte. Att mjölk smaksatt med frukttillsats inte undantagits från början är förmodligen ett misstag – kanhända var den typen av smaktillsats inte aktuell vid den tidpunkten.

Det är beklagligt att det skall vara så svårt att rätta till ett misstag. Nu som tidigare anför utskottsmajoriteten att det skulle föreligga praktiska problem att ändra på principen för dryckesbeskattningen. Jag tycker i stället det är generande för riksdagen att hänföra mjölk smaksatt med frukttillsats till drycker som beskattas enligt reglerna för dryckesbeskattning. Jag får närmast den uppfattningen att utskottsmajoriteten, nu som tidigare, skäms litet grand för sitt ställningstagande och till sist skriver att man förutsätter att regeringen fortlöpande prövar om de nuvarande reglerna inverkar negativt på konkurrensen och vid behov lägger fram förslag till ändringar som kan vara påkallade.

Varför vara så rädd för att ta ställning? – Den frågan ställer jag till utskottsmajoritetens företrädare. En så här liten enkel sak borde utskottet

självt ha kunnat avgöra utan att begära att regeringen skall följa upp frågan och pröva vad som har skett. En rimlig åtgärd är att snarast avveckla denna skatt, och det är också detta som centern yrkar i reservation 5.

I reservation 6 berörs frågan om skatt på miljöfarliga råvaror. Enligt reservanternas uppfattning fungerar inte systemet med avgifter för prövning och tillsyn enligt miljöskyddslagen på ett tillfredsställande sätt. Enligt vår uppfattning borde denna påлага ändras till en skatt på miljöfarliga råvaror eller ämnen som ingår i slutprodukten.

Fördelen med en sådan skatt är att den kan bidra till att pressa tillbaka användningen av giftiga och farliga ämnen till förmån för miljövänliga alternativ, samtidigt som den statliga miljövärden kan tillföras resurser för ökad rådgivning och miljötillsyn och göra det på ett betydligt mera tillfredsställande sätt.

Herr talman! På grundval av vad jag nu har anfört yrkar jag bifall till reservationerna 3, 5 och 6.

Anf. 170 BRUNO POROMAA (s):

Herr talman! Det betänkande som riksdagen nu behandlar är föranlett av ett antal motioner om olika punktskatter som inlämnats under den allmänna motionstiden. Skatteutskottets behandling av dessa motioner har resulterat i sex reservationer, och samtliga har avgivits av de borgerliga ledamöterna i utskottet.

I reservation nr 1 yrkar moderaterna tillsammans med folkpartiet på en genomgång av punktskatter, syftande till att avveckla dem som framstår som mindre motiverade. Som sådana anses den särskilda varuskatten på konfektyr och kosmetika.

Även om skatten på 50 % av priset vid försäljning till detaljhandeln av puder, nagellack och parfymer och 5 kr. per kilogram för choklad och konfektyr kan anses vara hög, finns det säkerligen angelägnare områden där kostnaderna för konsumenterna borde nedbringas. Utskottsmajoriteten har inte funnit det rimligt, med tanke på det statsfinansiella läget, att avveckla denna lyxskatt, som i dagsläget inbringar statskassan ca 1 miljard kronor per år i inkomster. Således yrkas avslag på denna reservation.

I reservation nr 2 återkommer moderaterna och folkpartiet med förslag om avveckling av kassettskatten.

Så sent som strax före jul i fjol beslutade riksdagen på förslag av regeringen att förenkla kassettskatten på flera punkter. Vid det tillfället hade riksdagen även att ta ställning till en reservation om en avveckling av kassettskatten. Utskottsmajoriteten fann dock att de kulturpolitiska skälen talade för att skatten skulle bibehållas. Under de fem månader som gått sedan riksdagen senast behandlade denna fråga har inget nytt framkommit som skulle föranleda en ändring av detta ställningstagande, varför jag yrkar avslag på denna reservation.

I reservation nr 3 yrkar moderaterna och centern att den avgift på gödselmedel som infördes för två år sedan skall avvecklas. Helt nyligen beslutade riksdagen på förslag av jordbruksutskottet att avslå ett antal motioner med likartad innebörd. Med de medel som inflyter genom denna avgift finansieras olika åtgärder för att komma till rätta med miljöproblem

som förorsakas av handelsgödsel.

Jag yrkar med detta avslag på denna reservation.

I reservation nr 4 yrkar folkpartiet att riksdagen bör anmoda regeringen att lägga fram förslag om att hembygdsföreningar och liknande kulturföreningar får skattebefrielse i likhet med andra ideella organisationer. Jag vill hänvisa till utskottets betänkande, av vilket framgår att reklamskatt i regel återbetalas på en skattepliktig annonsomsättning om högst 6 milj. kr. när det är fråga om kulturella föreningars periodiska publikationer. Om annonsomsättningen understiger 60 000 kr. uppkommer över huvud taget ingen redovisningskyldighet. En sådan anmodan som folkpartiet föreslår är därför enligt utskottsmajoritetens uppfattning ej nödvändig, varför jag yrkar avslag även på den reservationen.

I reservation nr 5 yrkas att skatten på bl. a. smaksatt mjölk avskaffas. Samma fråga behandlades i fjol och, om jag inte missminner mig, även året innan. Vi har från utskottsmajoritetens sida funnit att några nya hållbara argument över huvud taget inte tillkommit sedan dess, som skulle påverka vårt ställningstagande. Jag yrkar avslag på den reservationen.

Slutligen till den sjätte och sista reservationen, där centerpartiet vill få till stånd en utredning om en skatt på miljöfarliga råvaror. Enligt utskottsmajoriteten är den ordning som nu gäller med avgifter för prövning och tillsyn enligt miljöskyddslagen vida bättre än de allmänna, diffusa riktlinjerna i den motion som ligger till grund för reservationen. Mot bakgrund av det yrkar jag avslag även på den reservationen och bifall till utskottets hemställan i dess helhet.

Anf. 171 KARL-GÖSTA SVENSON (m):

Herr talman! Det är inte bara puder och smink som är föremål för beskattning genom den s. k. lyxskatten utan också t. ex. deodoranter som man väl använder dagligen. Det kallar jag inte för lyx.

Som jag sade i mitt inledningsanförande är vi moderater emot en styrning i form av punktskatt. Vi har, som Kjell Johansson också nämnde, en indirekt skatt i form av mervärdeskatt, och att föra in ytterligare indirekta skatter inom varuområdet och även inom tjänsteområdet innebär större risker för att konkurrenssnedvridning uppstår.

När det gäller kassettskatten uttalade vår talesman i den debatt vi förde strax före jul att kulturpolitiska skäl inte kunde anföras såsom avgörande för att införa en sådan skatt och därmed en ökad byråkrati. Vi anser fortfarande att den skatten bör avskaffas – i likhet med vad riksskatteverket och även andra remissinstanser, såsom t. ex. generaltullstyrelsen, har hävdad.

Anf. 172 KJELL JOHANSSON (fp):

Herr talman! Bruno Poromaa använde ordet lyxskatt om den särskilda varuskatten. Jag noterade detta. Jag tycker ändå att det är litet väl hårt att tala om lyx om föräldrar köper en chokladbit till sina barn. Ett faktum är att choklad är ganska dyrt, och det är just barnen som äter mycket choklad, så det vore faktiskt en hjälp för barnfamiljerna att avveckla den skatten.

Dessutom drabbar skatten, som jag påpekade i mitt huvudanförande, mycket orättvist. Den drabbar faktiskt dem som har svårast att skaffa

exempelvis en videoapparat. Den drabbar dem hårdast, och den drabbar också barnfamiljer, som jag nyss sade.

Efter att ha hört utskottets talesman Bruno Poromaa kan jag konstatera att de tidningsuppgifter som förekom för en tid sedan om att man på finansdepartementet kunde tänka sig att på sikt avskaffa den särskilda varuskatten på konfektyrer och kosmetika tydligen var felaktiga. Jag kan bara beklaga denna inställning hos socialdemokraterna.

Anf. 173 STIG JOSEFSON (c):

Herr talman! När det gäller frågan om gödselskatten anför utskottets talesman att det är av miljöpolitiska skäl man har denna. Det är ganska intressant att man påpekar detta här. Utan tvivel var det för att hämma användningen av dessa näringsämnen som den infördes. Jag måste säga att detta närmast är att införa en rundgång av pengar. Anser Bruno Poromaa att det är riktigt att man först tar ut en skatt och sedan lägger ytterligare en skatt på denna och på det sättet fördyrar livsmedlen, samtidigt som man framför kritik mot att livsmedelspriserna är för höga?

Bruno Poromaa anser att det inte har tillkommit några nya sakliga argument när det gäller frågan om smaksatt mjölk sedan den förra gången behandlades. När denna fråga har behandlats i riksdagen har jag aldrig hört några sakliga argument för att ha denna skatt. Därför är det väl fel att säga att inga nya argument har kommit fram. Det är riktigare att säga att det inte finns några sakliga argument för att ha kvar den. I så fall borde vi kunna vara överens, för så är det enligt min uppfattning.

Bruno Poromaa säger vidare att administrationen av skatten på miljöfarliga råvaror har fungerat tillfredsställande. Av dem som har studerat denna fråga är det nog rätt få som kan skriva under på detta. En person kan av någon anledning bli föremål för ett besök av myndigheterna. Trots att undersökningen visat att allt är perfekt, blir han ändå ålagd att betala kostnaderna för detta besök. Jag tycker att ytterst få kan anse att detta är tillfredsställande. Om man tog ut skatten på det som man vill minska, dvs. bruket av miljöfarliga råvaror, hade man i varje fall kunnat komma närmare målet att begränsa användningen av dessa ämnen. Jag är därför förvånad över den negativa syn som utskottets talesman har när det gäller att försöka minska användningen av miljöfarliga råvaror.

Anf. 174 BRUNO POROMAA (s):

Herr talman! Om det vore så väl att den särskilda varuskatten bara gällde deodoranter, Karl-Gösta Svenson. Men man talar ju om mycket annat, som parfym etc. Som jag tidigare sade inbringar dessa skatter ungefär en miljard i intäkter till statskassan. Hur skulle Karl-Gösta Svenson ersätta den miljard som skatten på dessa lyxkonsumtionsvaror ger?

Också när vi senast behandlade frågan om videaskatten – det var den 18 december om jag inte missminner mig – sade man bl. a. från Filminstitutet klart och entydigt att de kulturpolitiska perspektiven var så viktiga att denna skatt måste behållas och att inkomsterna bör överföras till kulturområdet. Det är säkerligen många sköna miljoner som kommer kulturen till del tack vare videaskatten. Som också Kjell Johansson tog upp utgör skatten trots allt

en liten del av kostnaderna för ett videoband. Jag tror att man inte behöver springa och hyra ett videoband många gånger för att ha slängt ut lika mycket pengar som den del som skatten utgör av priset på ett band.

Motivet för att införa avgifter på konstgödselmedel var ju att användningen skulle minska. Jag hoppas och tror att vi så småningom – när detta system har verkat en tid – kan minska användningen av handelsgödsel. De medel som inflyter till statskassan går ju i stor utsträckning till forskning för att möjliggöra en minskad användning.

När det gäller skatten på den smaksatta mjölken skulle jag vilja rekommendera Stig Josefson att ta kontakt med tullverket och riksskatteverket och höra efter vad de tycker om den ordning som i dag gäller.

I fråga om skatten på miljöfarliga råvaror tycker jag att Stig Josefson skulle försöka övertyga sina borgerliga vänner om denna skatts bibehållande. De är ju motståndare till sådana här punktskatter. Jag tror att reservationen i fråga har tillkommit mera av lojalitet mot motionären.

Anf. 175 KJELL JOHANSSON (fp):

Herr talman! I sin första replik bagatelliserade Bruno Poromaa skatten på reklam för hembygdsföreningarna. Men motionen har faktiskt tillkommit efter hemställan från dem. De skulle väl knappast ha gjort en sådan hemställan om den var betydelslös.

Man behöver inte springa i väg och hyra videoband många gånger förrän man har slängt bort 600 kr., säger Bruno Poromaa, och det är kanske sant. Men jag tror att vi talar om skilda grupper av konsumenter. Många ungdomar har skaffat video, och de ser på band, som kanske inte är av den kvalitet som de borde vara. Men videon är faktiskt också ett mycket bra instrument för utbildning och annat. Därför bör man underlätta för barnfamiljer att skaffa sig en video och inte straffbeskatta den. Den här styrningen, att det skall utgå skatt på video men inte på stereo, vill vi inte acceptera.

Bruno Poromaa sade slutligen att Stig Josefson hade svårt att övertyga sina borgerliga kolleger om att det bör införas avgifter på miljöfarliga råvaror. Vi i folkpartiet är intresserade av tanken därpå, men som vi också har anmält i ett särskilt yttrande anser vi att regeringen bör undersöka den saken. Vi utgår också från att den kommer att göra det. Ett problem är att alla råvaror inte är miljöfarliga, men när de blandas ihop i en viss komposition kan de bli förskräckligt giftiga. Det är en komplikation när det gäller att belägga dessa råvaror med skatt. Vår åsikt är alltså att regeringen bör undersöka denna sak, eftersom nuvarande ordning inte heller är helt tillfredsställande.

Anf. 176 STIG JOSEFSON (c):

Herr talman! I frågan om gödselskatten skall vi inte bortse från vad all sakkunskap säger, nämligen att man för att få fram en vara av hög kvalitet måste tillgodose växtens behov av näringsämnen. Det är vad vi strävar efter. Jordbrukarna kastar inte heller ut näringsämnen utan att veta vad växterna behöver. Det pågår en omfattande försöksverksamhet och ett forskningsarbete på detta område. För att få fram en kvalitetsvara måste alltså växten tillföras näringsämnen.

Jag behöver inte fråga myndigheterna vad de tycker om dryckesskatten. Den som har den minsta vilja att se till verkligheten inser att det är orimligt att tillämpa dryckesskatten på mjölk, som är smaksatt med någon frukttillsats. Vad är det för skillnad om mjölken är smaksatt med kaffe, te, choklad eller någon frukttillsats? Det vore intressant att få svar på den frågan.

Vad så gäller de miljöfarliga råvarorna anser vi att man skall gå till botten med problemet och försöka minska deras antal.

Beträffande vårt intresse av punktskatter har vi inte uttalat om vi är för eller emot sådana. Vi har accepterat en del punktskatter, vilket också framgår av betänkandet.

Anf. 177 BRUNO POROMAA (s):

Herr talman! Jag tror att Kjell Johansson överdriver detta med reklamskatten på annonsomsättningen för de kulturella organisationerna. Han har inte kunnat visa ett enda konkret exempel på att det är ett problem. Det skulle vara intressant att få ett sådant exempel. Utskottet har i betänkandet i detalj redogjort för de regler som gäller, och jag tror att de flesta organisationer inryms i dem.

Jag är sedan helt övertygad om att den avgift som lades på handelsgödsel kommer att verka som en stimulans till att minska användningen av sådan gödsel. Dessutom kan man då finansiera forskningen om hur användningen av handelsgödsel skall kunna minskas. Handelsgödslingen är nämligen också ett miljöproblem av stora mått.

Anf. 178 KJELL JOHANSSON (fp):

Herr talman! Men, Bruno Poromaa, eftersom man har den här skattefriheten för sammanslutningar som verkar religiöst, nykterhetsfrämjande, politiskt, miljövårdande, idrottsligt eller för försvarsfrämjande ändamål, är den väl inte ekonomiskt betydelselös. Då vore ju det naturliga att avskaffa bestämmelsen för allihop i stället.

Vi tycker faktiskt att den har betydelse, och det tyder också de uppgifter på som vi har fått. Därför tycker vi att skattefriheten skall gälla för alla föreningar med likartade ändamål och likartat arbete.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1 (den särskilda varuskatten)

Utskottets hemställan bifölls med 196 röster mot 109 för reservation 1 av Knut Wachtmeister m. fl.

Mom. 2 (kassettskatten)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Knut Wachtmeister m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 3 (gödselmedelsavgiften)

Utskottets hemställan bifölls med 199 röster mot 106 för reservation 3 av Knut Wachtmeister m. fl.

Mom. 5 (reklamskatten för kulturella sammanslutningar)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Kjell Johansson och Britta Bjelle – bifölls med acklamation.

Mom. 6 (dryckesskatten på smaksatt mjölk m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 159 röster mot 146 för reservation 5 av Knut Wachtmeister m. fl.

Mom. 7 (en skatt på miljöfarliga råvaror)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Stig Josefson och Karl-Anders Petersson – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

19 § Föredrogs

Skatteutskottets betänkande

1985/86:47 Inskränkt skattskyldighet för Svenska kyrkans stiftelser för rikskyrklig verksamhet m. fl. (prop. 1985/86:169)

Utskottets hemställan bifölls.

20 § Föredrogs

justitieutskottets betänkanden

1985/86:26 om anslag till rättshjälp m. m. (prop. 1985/86:100 delvis) och 1985/86:28 om rättskipningens organisation.

Anf. 179 TREDJE VICE TALMANNEN:

Justitieutskottets betänkanden 26 och 28 kommer att debatteras i tur och ordning. Voteringarna äger rum i ett sammanhang efter avslutad debatt.

Först upptas alltså justitieutskottets betänkande 26 om anslag till rättshjälp m. m. I fråga om detta betänkande hålls gemensam överläggning för samtliga punkter.

Rättshjälp m. m.

Anf. 180 SVEN MUNKE (m):

Herr talman! Det betänkande som vi nu skall behandla har nummer 26. I betänkandet säger utskottet att det finns ett välutbyggt trygghetsnät för patientskador. Det finns emellertid maskor i det trygghetsnätet, vilket med rätta har påtalats i en fempartimotion med Siri Häggmark som första namn.

I motionen, som har nummer Ju724, konstateras att den patientförsäkring som infördes 1975 ingalunda har motsvarat alla förväntningar. Man papekar i motionen att bl. a. försäkringsvillkoren är förknippade med en treårig preskriptionstid. Anspråk som framställs efter tre år, då alltså denna tid har

utgått, prövas inte. I en del fall kan misstanke uppkomma att en skada eller ett lyte har sin grund i en felbehandling. Det sker ofta så sent att försäkringsersättning inte kan påräknas. Då återstår för vederbörande möjligheten att begära skadestånd. För många kan det innebära en ekonomisk belastning, för man måste ofta ha juridiskt biträde till hjälp för att hävda sin rätt. Då finns rättshjälpen att tillgå. Men, som det skrivs i motionen, praktiskt taget alltid avslår rättshjälpsnämnderna ansökan om rättshjälp med hänvisning till vad man betecknar som "ej befogat intresse" enligt 8 § första stycket rättshjälpslagen. Inte heller hemförsäkringen träder in i dessa fall.

Motionärerna hävdar därför med all rätt att patienternas rättsliga skydd måste förbättras och rättshjälpslagen ändras så, att det framgår att rättshjälp i felbehandlingsärenden kan beviljas utan särskilda skäl, om patientförsäkringen inte prövar fallet eller har prövat fallet när särskilda omständigheter föreligger.

Utskottet har i sitt betänkande gjort medgivanden om det berättigade i kraven i motionen, men hävdar att motionärerna redan är väl tillgodosedda. Vi moderater i utskottet begär däremot i reservation 2 att regeringen föranstaltar om en utvärdering av gällande regler. Det är också viktigt att regeringen i så fall skyndsamt framlägger ett förslag om en sådan ändring i rättshjälpslagen som kan undanröja en fortsatt felaktig tillämpning av gällande regler.

Med detta yrkar jag bifall till reservation 2.

Utskottets betänkande handlar också om rätten till offentlig försvarare med anledning av en moderat- och en folkpartimotion. Enligt rättegångsbalken 21 kap. 3 § har den som är anhållen eller häktad eller misstänkt för ett brott för vilket icke är stadgat lindrigare straff än fängelse i sex månader ovillkorlig rätt till offentlig försvarare, om han begär det. Offentlig försvarare skall därutöver förordnas om den misstänkte är i behov av försvarare med hänsyn till utredningen av brottet; om försvarare behövs med hänsyn till att det är tveksamt vilken påföljd som skall väljas och det finns anledning att döma till annan påföljd än böter eller villkorlig dom eller sådana påföljder gemensamt; eller om det i övrigt föreligger särskilda skäl med hänsyn till den misstänktes personliga förhållanden eller till vad målet rör.

Dessa regler innebär en skärpning mot tidigare gällande bestämmelser. Enligt vår uppfattning kan denna skärpning leda till att rättssäkerhetsintressena skadas.

Utskottet framhåller också i betänkandet att den som har ett verkligt behov av offentlig försvarare i brottmål skall vara tillförsäkrad denna förmån. En annan ordning kan inte godtas i ett rättssamhälle, säger utskottet.

Utskottet är också kritiskt mot den ojämnhet i rättstillämpningen som förefinns. Därför är en utvärdering av de nya reglerna befogad, och en sådan pågår också genom domstolsverkets försorg.

Vi anser emellertid att ett förslag till lagstiftning brådskar och snarast bör föreläggas riksdagen. Även om en utvärdering pågår, är det nämligen redan känt att de nya reglerna var en miss och mera handlade om ekonomi än om omsorg om rättssäkerheten. Denna bedömning delar vi med stora delar av

domarkären och Advokatsamfundet.

Av en undersökning som statistiska centralbyrån utfört på uppdrag av Sveriges Advokatsamfund framgår att antalet dömda som saknade offentlig försvarare har ökat markant, från drygt 53 % år 1983 till drygt 62 % år 1984. I fråga om dem som dömdes till fängelsestraff ökade andelen utan offentlig försvarare från 25 % till ca 34 %. En undersökning har alltså redan gett besked om att situationen är otillfredsställande, och jag yrkar därför bifall till reservation 3.

Med anledning av dessa yrkanden måste man naturligtvis också anslå medel för att den nämnda liberaliseringen skall kunna ske. Vi har uppskattat de ökade kostnaderna till 5 milj. kr., varför vi anser att anslaget bör uppräknas med detta belopp.

Jag yrkar därmed bifall till reservation 4.

Anf. 181 LARS SUNDIN (fp):

Herr talman! Det är i ett rättssamhälle självklart att alla människor, oberoende av börd, inkomst och förmögenhet, skall ha lika möjlighet att kunna ta till vara sina rättsliga intressen. Det är därför vi har rättshjälp.

Men det är också självklart att staten inte genom rättshjälp kan medverka i *alla* de sammanhang där enskilda människor kommer i kontakt med eller behöver hjälp av rättsvårdande myndigheter. Det är en mycket grannliga uppgift att finna den avvägning som garanterar rättssäkerheten och samtidigt inte medför oacceptabla kostnader för staten.

Rättshjälpskommittén har avgivit två betänkanden, ett 1984 och ett 1985. I sitt huvudbetänkande om den allmänna rättshjälpen föreslår kommittén stora förändringar inom hela rättshjälpsystemet. Då vi vet att man inom justitiedepartementet nu överväger dessa frågor, avstår vi inom folkpartiet i år från konkreta yrkanden utom på en punkt, nämligen rättshjälp till asylsökande. På den punkten är vi otåligare än utskottsmajoriteten, som visserligen finner frågan ha "hög angelägenhetsgrad" men som nöjer sig med att avvakta vad regeringen kan komma att föreslå i frågan.

Nu har asylsökande rätt till kostnadsfri hjälp i alla beslutsinstanser utom i en. Det är vid det första förhöret vid gränsen hos polisen, när de asylsökande just kommit till vårt land, när de många gånger är rädda och nervösa och finner språket svårt eller obegripligt. Just i den situationen saknar de rätt till biträde av en jurist.

Av utskottets betänkande framgår att antalet asylsökande i vårt land år 1985 uppgick till omkring 14 500. Av dessa direktavvisades av polisen efter ett första förhör 2 900 människor. Vi vet att när jurister kommit i kontakt med asylärenden i vilka polisen redan fattat beslut om direktavvisning har resultatet ofta blivit ett annat, nämligen uppehållstillstånd. Vår slutsats blir att med ett juridiskt biträde närvarande från första stund skulle rättssäkerheten bli en helt annan och den nuvarande rättsosäkerheten till stor del undanröjas.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till reservation nr 1 av Karin Ahrlund och Hans Petersson i Röstänga.

Till justitieutskottets betänkande finns också fogat ett särskilt yttrande om offentlig försvarare, undertecknat av bl. a. just Karin Ahrlund och Hans

Petersson i Röstånga. Vi i folkpartiet har avstått från att reservera oss i frågan, även om det är mycket allvarligt att allt fler människor sedan lagändringen 1984 döms till fängelsestraff utan att offentlig försvarare har förordnats. Klart otillfredsställande är också att försvarsförordnandena skiftar så avsevärt mellan olika delar av landet. Men då vi vet att domstolsverket håller på med en utvärdering av de nya reglerna begär vi inte nu en omedelbar lagändring.

Anf. 182 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Herr talman! Justitiekommitténs betänkande handlar om anslag till rättshjälp, rättshjälpsnämnderna, allmänna advokatbyråer, vissa domstolskostnader, bl. a. ersättning av allmänna medel till vittnen, målsägande, tolkar m. fl. samt diverse kostnader för rättsväsendet, bl. a. kostnader för statens rättegångar och vigselförrättare. Det rör sig om förslagsanslag på något över 300 milj. kr., som innefattar vissa utgiftsökningar.

Om allt detta är utskottet enigt, med undantag för moderaterna, som yrkar att rättshjälpsanslaget såvitt avser offentliga försvarare höjs med 5 milj. kr. utöver det av utskottet tillstyrkta regeringsförslaget. I reservation 2 kräver moderaterna att det utan tidsutdräkt framläggs förslag till lagstiftning beträffande förordnande av offentliga försvarare. I reservation 4 antas det att detta leder till ökade kostnader för staten, vilka moderaterna, som Sven Munke framhållit, uppskattar till 5 milj. kr. Hur bestämmelserna närmare skall utformas anger inte moderaterna. Detta bör enligt deras mening övervägas inom regeringskansliet.

Justitiedepartementet har uppmärksammat den här frågan alltsedan i höstas. Den 23 oktober förra året besvarade justitieministern en av mig väckt interpellation där jag redovisade påtagliga brister i förutsättningarna för och tillämpningen av reglerna om förordnande av offentlig försvarare. Den 23 januari i år uppdrog regeringen åt domstolsverket att göra en utvärdering av reformen om offentlig försvarare. Uppdraget skall inom kort redovisas för regeringen, senast den 1 oktober i år. I sak synes numera inga skiljaktigheter föreligga. Utskottets uppfattning är att den misstänktes rätt till offentlig försvarare är ett mycket viktigt rättssäkerhetsintresse. Den som har ett verkligt behov av offentlig försvarare i brottmål skall också vara tillförsäkrad denna förmån. En annan ordning kan inte godtas i ett rättssamhälle. Antalet försvararförordnanden har minskat efter lagändringarna. Nedgången varierar avsevärt mellan olika delar av landet. Denna ojämnhet är mycket otillfredsställande.

Det särskilda yttrande som utskottets ordförande m. fl. gjort i ärendet och som Lars Sundin har redogjort för uppfattar jag mer som en markering av vad utskottet har anfört. Folkpartiet och socialdemokraterna är överens om att en utvärdering som domstolsverket är i färd med att utföra bör avvaktas, innan en lagändring kan göras.

På grund av vad jag nu har anfört yrkar jag avslag på de moderata reservationerna 3 och 4. När det gäller folkpartiets reservation om rättshjälp åt asylsökande har Karin Ahrland och Hans Petersson i Röstånga agerat på ett annat sätt. I reservationen låtsas de inte om att asylutredningen om någon månad skall framlägga sitt förslag om bl. a. juridiskt biträde för asylsökande.

Här talar man inte om att utredningen bör avvaktas, innan man begär lagändring. Lars Sundin talade i dag om att man inte har tålmod. Här agerar folkpartiet på likartat sätt som moderaterna gör beträffande ärendet om offentlig försvarare. Skillnaden är bara den att folkpartiet inte yrkar på någon höjning av rättshjälpsanslaget. Men moderaterna har ju bättre råd och kan föreslå 5 milj. kr. med hänsyn till att andra nedskärningar som partiet begärt i stor utsträckning inte har bifallits. I sak föreligger det emellertid inte så stora skillnader mellan utskottsmajoriteten och folkpartireservanterna. Juridiskt biträde vid gränsen åt asylsökande är en fråga av hög angelägenhetsgrad. De som anländer till Sverige i syfte att söka asyl har naturligtvis ofta svårt att hävda sina intressen. Bristande kunskaper om det svenska regelsystemet och språket bidrar till detta. Situationen för den asylsökande är i sig oroande och verkar i samma riktning. De svårigheter som uppenbarligen föreligger har tidigare uppmärksammats i riksdagen. Riksdagen tillstyrkte för två år sedan inte bara förslaget om en asylutredning utan förutsatte också att frågan om advokatberedskap för dessa ärenden kunde komma att aktualiseras av asylutredaren. Asylutredaren kommer att framlägga förslag som förbättrar rättssäkerheten i samband med asylprovningen vid gränserna. Detta överensstämmer också med de direktiv som invandrarministern gav.

Utskottet anser att resultatet av det pågående utredningsarbetet och regeringens åtgärder med anledning därav på sedvanligt sätt bör avvaktas. Med tanke på att utskottet framhållit att frågan har hög angelägenhetsgrad utgår jag ifrån att regeringen efter framlagd utredning och sedvanlig remissomgång m. m. snarast framlägger förslag till erforderlig lagstiftning.

Jag yrkar därför avslag på reservation 1.

Björn Körlof m. fl. moderater har reserverat sig beträffande rättshjälp till felbehandlad patient. I reservationen påstås att rättshjälp praktiskt taget aldrig – nästan aldrig, sade Sven Munke i dag – beviljas för mål som avser ersättning för skador som åsamkats inom hälso- och sjukvården. Detta påstående är inte riktigt. Det vinner inte stöd i de förfrågningar som gjorts i samband med att ärendet behandlats i utskottet.

Reservanterna vill kartlägga – i dag säger Sven Munke "utvärdera" – om brister i tillämpningen förekommer. Det bör ankomma på regeringen att föranstalta om denna kartläggning liksom att skyndsamt lägga fram förslag om ändring av rättshjälpslagen, om kartläggningen ger anledning därtill.

Det är angeläget att patienter som drabbats av behandlingsskador inom hälso- och sjukvården får kompensation för dessa. Inom patientförsäkringen har patienten ett relativt gott skydd. Men vissa skadefall ersätts inte genom försäkringen. Patienten är då hänvisad till att söka ersättning t. ex. genom att framställa anspråk på skadestånd. Om inte uppgörelse i godo kan träffas kan ersättningstalan föras vid domstol. Behov av biträde enligt rättshjälpslagen torde då i och för sig kunna föreligga, men om ersättningskravet tidigare har prövats i sak enligt villkoren för patientförsäkring och avslagits, torde risken för att också ansökan om rättshjälp avslås vara större än om någon sådan saklig prövning inte hade skett tidigare. Om så blir fallet, sker avslaget på den grunden att sökanden saknar, som det står i lagen, befogat intresse att få saken prövad.

En stor försiktighet vid användningen av denna avslagsgrund är förordad

både i förarbetena till rättshjälpslagen och genom rättspraxis. Syftet med bestämmelsen om att befogat intresse saknas att få saken prövad är att förhindra missbruk av rättshjälpen i uppenbara fall. En sådan bestämmelse kan knappast avvaras helt ens i patientskadeärenden. Det gäller naturligtvis att se till att rättshjälpslagens bestämmelser tillämpas på ett riktigt sätt. Jag vill också erinra om att det finns möjligheter till överklagning mot felaktiga beslut.

Herr talman! Jag yrkar bifall till justiteutskottets hemställan och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 183 SVEN MUNKE (m):

Herr talman! Jag konstaterar att Hans Göran Franck gömde den mera känsliga reservationen om rättshjälp till felbehandlad patient till slutet av sitt anförande. Jag förstår att frågan kan vara litet ömtålig, eftersom den tagits upp i en fempartimotion. Samtliga partier här i riksdagen har alltså skrivit under denna motion, och det kan kanske vara litet svårt för Hans Göran Franck att förklara sin inställning för den partikamrat som står bakom motionen.

Hans Göran Franck påstår att syftet med bestämmelsen är att man vill förhindra missbruk av rättshjälpen. Men en hel del av kostnaderna, Hans Göran Franck, åvilar patienten i sådana här fall – även om den sökande får ersättning för rättshjälp får han det kanske inte till hundra procent. Det är i sig en broms för att man inte i onödan skall försöka driva mål där utgången är nästan klar. Jag tycker därför att det syfte med bestämmelsen som Hans Göran Franck hänvisade till var ett dåligt försvar för den.

Vi har bara begärt i vår reservation att man skall utvärdera en del mål för att se hur det verkligen har gått till, och om det visar sig att det förekommit brister i tillämpningen, då bör man träda in. Man kan inte vifta bort det. Det är ofta hårt drabbade människor som har svårt att själva föra sin talan, som måste tänka på ekonomiska ting osv. Det var den reservationen som kom sist.

Jag vill när det gäller rättshjälpen också ta upp ett annat spörsmål, som vi något har utvecklat i reservation 3 och naturligtvis delvis också i reservation 4, som är en följdreservation.

För relativt kort tid sedan kunde man i TV, i Jan Guillous program Magasinet, se rättegångar, där det visserligen var konstruerade mål mot personer som hade begått någon brottslig gärning, men där det var en riktig domstol, riktig åklagare och en riktig försvarsadvokat. Där kunde man se skillnaden – sanktionerna blev helt olika. Den som hade en advokat vid sin sida klarade sig mycket bra. Jag vill inte hänvisa vare sig till pressen eller till andra media, men det var belysande i sammanhanget att det var sådana personer som hade råd att skaffa en advokat som klarade sig bäst, medan den som inte hade råd att skaffa en försvarsadvokat och inte fick rättshjälp stod sig slätt.

Anf. 184 LARS SUNDIN (fp):

Herr talman! Det är naturligtvis en principiell markering vi i folkpartiet har gjort, när vi nöjt oss med en enda reservation till detta betänkande. Vi har

ställt upp till förmån för de allra sämst ställda flyktingarna, de asylsökande. Det är naturligtvis ingen hemlighet för oss. Hans Göran Franck, att direktavvisningarna vid gränsen har kommit att utnyttjas i långt högre grad än vad som avsågs när lagen en gång skrevs. Nu har direktavvisningarna fått sådana proportioner att tillämpningen av lagen måste ifrågasättas. Nog måste väl advokaten Hans Göran Franck bli oroad, när han läser om ärenden där polisen fattat beslut om direktavvisning men där resultatet, sedan den asylsökande fått hjälp av en jurist, blivit ett annat, nämligen uppehållstillstånd. Det måste ju vara oroande.

Att vi har en annan inställning till rättshjälp åt asylsökande än när det gäller den allmänna rättshjälpen i stort beror på att man i det förra fallet inte har kommit så långt. När det gäller den allmänna rättshjälpen vet vi att man i justitiedepartementet nu håller på att överväga frågan. När det gäller rättshjälp åt asylsökande är bollen, om man kan uttrycka det så, fortfarande hos asylkommittén, och den lär inte bli färdig med sitt arbete under det närmaste halvåret i varje fall.

Anf. 185 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Herr talman! Det är riktigt som Sven Munke säger att det rör sig om en motion från företrädare för fem olika partier. I den motionen begärs förslag till ändring av rättshjälpslagen i syfte att stärka felbehandlade patienters rättssäkerhet. Sven Munke talade om utvärdering, och det har talats om kartläggning. Det har varit en obestämdhet i ståndpunkterna, vilket väl tyder på att inte ens herr Munke är säker på hur han skall förfara. Det viktigaste är ju egentligen att det inte har framkommit någon belysning av att det föreligger ett behov av det som begärs i de yrkanden av olika slag som Sven Munke kommer med. Sven Munke hade ju själv tillfälle att lyssna till de förfrågningar som gjordes i samband med att ärendet behandlades.

Sedan säger Sven Munke att om det visar sig att det föreligger ett behov, då vill han ha ändringar. Det är väl bättre att Sven Munke återkommer i detta ärende när han med belysande exempel kan ange på vilket sätt som bestämmelserna brister.

Det är helt klart att Lars Sundin och jag i sak är ense. Vi är också överens om att nuvarande situation är oroande.

Det är föreskrivet att asylutredningen skall lägga fram sitt förslag under första halvåret. Jag har hos utredaren Hans Mattsson förhört mig om när han är klar med sin utredning. Han räknar med att utredningen skall kunna offentliggöras inom någon månad eller så. Det är en mycket kort tid. Det rör sig alltså inte om den långa tid som Lars Sundin angav.

Innan vi konkret anger hur de behövliga förändringarna skall utformas är det viktigt att vi har fått utredningens förslag. Hur lagstiftningen skall ändras har inte heller Lars Sundin eller folkpartiet preciserat. Det finns en motion i vilken man något har redovisat hur förändringarna skall utformas, men det har inte gjorts från folkpartiets sida.

Anf. 186 SVEN MUNKE (m):

Herr talman! Hans Göran Franck ironiserade litet över att vi i reservationen har använt beteckningen kartläggning, medan jag i mitt anförande har

använt beteckningen utvärdering. Det är ingenting att kiva om. Orden behöver väl ungefär detsamma språkligt sett, så det är inget att hänga upp sig på.

Det väsentliga är att vi reserverar vill göra något, vilket inte majoriteten vill.

Anf. 187 LARS SUNDIN (fp):

Herr talman! Nej, Hans Göran Franck, jag sade inte att det skulle dröja en mycket lång tid innan asylutredningen lägger fram sitt förslag, men jag betvivlar att det kommer under första halvåret. Jag har också gjort diverse förfrågningar med anledning av att det i betänkandet står att utredningen kommer att avge sitt förslag under första halvåret. Jag tror inte att utredningsbetänkandet blir färdigtryckt och publicerat under första halvåret.

Ni vet inte hur ni vill ha det, säger Hans Göran Franck. Något vet vi ändå hur vi i fortsättningen vill ha det. Jag tror t. ex. att det finns starka skäl för att från polisen till invandrarverket flytta över besluten om direktavvisning och låta polisen bara verkställa invandrarverkets beslut. Men i väntan på en sådan ändring borde vi i alla fall kunna vara överens om följande: Så länge polisen har också en dömande uppgift bör de asylsökande ha rätt till juridisk hjälp.

Anf. 188 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Herr talman! Av allt att döma kommer asylutredningen, Lars Sundin, att lägga fram sitt förslag tidigare än vad undersökningen beträffande offentlig försvarare kommer att göra. I frågan om offentlig försvarare intar folkpartiet den korrekta ståndpunkten att man bör avvakta undersökningen. Men i asylutredningsfrågan är man så otålig att man inte kan avvakta, trots att det i alla fall *inom kort* kommer att läggas fram ett förslag.

När det gäller vad Sven Munke vill i detta sammanhang stannar det nu vid att han vill ha en utvärdering. Men Sven Munke har inte kunnat klargöra att det för närvarande verkligen finns ett behov av att göra en utvärdering i denna fråga.

Anf. 189 SVEN MUNKE (m):

Herr talman! De fem representanterna, en för varje parti, har inte skrivit motionen utan tungt vägande skäl. Det har förekommit beskrivningar av sådana fall som reservationen gäller, även om jag inte här kan redogöra för något exakt fall. Det vi begär är bara att man skall göra en utvärdering – Hans Göran Franck hängde upp sig på att jag inte begärde en "kartläggning", men av speciella skäl vill jag inte använda det ordet. Det är väl inte så märkvärdigt. Det visar i alla fall en vilja. Motionen är undertecknad av representanter för fem riksdagspartier. De är väl inte helt ute och reser. Det kan jag inte tänka mig. Motionen har tillkommit därför att det finns skäl för den.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslutet redovisas efter debatten om justitiekottets betänkande 28.)

Anf. 190 TREDJE VICE TALMANNEN:
Kammaren övergår nu till att debattera justitieutskottets betänkande 28 om rättskipningens organisation.

Rättskipningens organisation

Anf. 191 KARIN AHRLAND (fp):

Herr talman! Det är inte ofta som enskilda motioner ger upphov till ett så omfattande betänkande som det justitieutskottet har skrivit i fråga om rättskipningens organisation. Även om vi i betänkandet behandlar åtta motioner, bl. a. två partimotioner från folkpartiet och moderaterna, skall jag gärna från början säga att det kanske främst är en kommittémotion med Gunilla André som första namn som har förorsakat både den omfattande remissomgång vars svar finns bilagda betänkandet och den i och för sig nyttiga om än något oroliga debatt som ägt rum framför allt i våra domstolar.

Låt mig därför också redan inledningsvis, i min egenskap av utskottsordförande, nämna att jag tycker att det har varit naturligt, i talarstolen skulle jag t. o. m. kunna säga självklart, att utskottet i fråga om domstolsorganisationen i stort har arbetat i en strävan att nå enighet i principiella avseenden.

Jag brukar försöka att i talarstolen så långt som möjligt undvika att läsa upp långa citat ur betänkandetexten. Men med tanke på den debatt som vi vet har förts i våra domstolar med anledning av centerpartimotionen och som har oroat många domare i de allmänna domstolarna och i förvaltningsdomstolarna vill jag den här gången också i talarstolen understryka vad jag har anfört i mitt särskilda yttrande, nämligen att det bör "noteras att utskottet enhälligt tar avstånd från tanken på en bred organisationsöversyn syftande till ett sammanförande av de allmänna domstolarna och de allmänna förvaltningsdomstolarna. De skiljaktigheter som föreligger må beklagas; i sammanhanget är de att betrakta som detaljer, om än viktiga sådana."

Så till de skilda frågor som debatten gäller. Jag kan bara beklaga att tiden inte medger att jag här, på det sätt som det framgår av betänkandet, kan ge en historik och översikt över det svenska domstolsväsendet. Jag räknar heller inte med att det här betänkandet kan bli någon större bestseller än något annat utskottsbetänkande från riksdagen. Men den här gången beklagar jag detta faktum och vill åtminstone försöka göra reklam för den översikt över det svenska domstolsväsendet som finns i betänkandet. Var och en som kommer i kontakt med svensk rättskipning – och vem gör inte det på ett eller annat sätt – skulle ha nytta av den propeudeutiska kurs som finns på tio sidor i betänkandet.

Av den översikten framgår bl. a.:

att vi har många typer av domstolar,

att de är olika organiserade och sammansatta,

att olika regler kan gälla för processen och appellen samt

att vi har dels två typer av s. k. allmänna domstolar, där rätten består av lagfarna domare och nämndemän i lägre instanser och enbart jurister i högre instanser, dels s. k. specialdomstolar, där juristdomarna i allmänhet kompletteras med särskild sakkunskap på det speciella området eller med

företrädare för partsorganisationer.

Med en sådan här uppräknig kan man lätt frestas att hastigt dra slutsatsen att något måste göras för att få till stånd ett enhetligt domstolssystem. Det nuvarande systemet verkar vid första åsynen vara alldeles för krångligt. Men då gäller det också att komma ihåg den domarregel som säger: "Domaren skall icke vara för hastig till att döma, förrän han saken väl begrundat haver, ty en hastig dom är sällan god och rätt."

När utskottet nu har begrundat och följt domarregeln nr 24 och tagit del av en praktiskt taget enig remissopinion, har vi kunnat enas om att det inte finns skäl att göra en översyn som skulle syfta till en sammanslagning av de allmänna domstolarna och de allmänna förvaltningsdomstolarna. På den punkten är vi eniga i vårt "domslut", även om motionären kommit fram till slutet på andra domskäl.

Däremot råder alltså inte enighet när det gäller specialdomstolarna. Ifrån folkpartiets sida har vi i flera år motionerat om att mål från hyresnämnd och bostadsdomstol skall överföras till allmän domstol. Liknande krav har framställts från moderaterna som dessutom uttryckligen har begärt en översyn av systemet med partssammansatta domstolar och andra specialdomstolar. Tanken på en översyn får starkt stöd av många av de remissinstanser som yttrat sig om centermotionen, vilket framgick av kommittémotionen. Nu säger den socialdemokratiska majoriteten, att rättegångsutredningen i sitt fortsatta arbete kommer att ta upp frågan om ett överförande av hyresprocessen till allmän domstol. Det åberopas också att t. ex. ekodomstolarna nyligen införts. Men, herr talman, från reservanternas sida vill vi att hyresprocessen skall överföras till de allmänna domstolarna. Detta behöver inte övervägas ytterligare, och vi har för en kort tid sedan röstat emot ekodomstolarna. Visserligen är vi inte så konservativa som regeringspartiet, som inte vill ändra på någonting, men vi ändrar för den skull själva inte uppfattning inom ett år. Vi vet alltså hur vi vill ha det i de nämnda exemplen. I fråga om vissa andra domstolar är vi inte lika bestämda i vår uppfattning, men vi är öppna för en debatt om för- och nackdelar med vissa specialdomstolar.

Vi tycker också, att när man har framför sig den genomgång av skilda domstolar och deras olika uppgifter som utskottet i saktighetens intresse har gjort, då måste man ställa sig frågan: Ger det verkligen en större garanti för den enskilde medborgarens rättssäkerhet och möjlighet att hävda sina intressen att hon, alltefter tvistens natur, hänvisas till olika specialdomstolar? Vi tycker att frågan är värd både att ställas och att utredas. Svaret får vi vänta på. Därtill kommer, som en av remissinstanserna så nogsamt påpekat, att utvecklingen med ett stort antal specialdomstolar har skett utan att man vid något tillfälle tagit ställning till de övergripande principer som bör styra domstolsorganisationen.

Därmed, herr talman, vill jag yrka bifall till utskottets hemställan under punkt 1, men avslag på hemställan i punkt 2 och i stället bifall till reservation nr 2 som är undertecknad av representanter för folkpartiet och moderaterna.

Anf. 192 BJÖRN KÖRLOF (m):

Herr talman! Det ärende som vi nu behandlar har, som justitieutskottets ordförande nyss sade, sin grund i främst den motion som väckts av Gunilla André förra året med begäran om en genomgripande principiell översyn av hela rättskipningens organisation med bl. a. syftet enligt motionen att helt integrera förvaltningsdomstolarna med de allmänna domstolarna. Motionen har varit föremål för en omfattande remiss och de remissvar som kommer från skilda delar av rättsväsendet är mycket kvalificerade. Det har uppenbarligen lagts ned ett betydande arbete inom remissinstanserna på att ge utskottet ett både sakligt och välgrundat underlag för dess bedömning.

Ytterligare ett antal motioner har sedan dess väckts som berör olika frågor vad gäller organisationen av rättskipningen men också instansordning och domsluts överklagbarhet. Som Karin Ahrland var inne på, har motionerna och remissomgången lett till en omfattande och, som jag uppfattar det, inte bara orolig men också kvalificerad debatt i rättsväsendet om de principer som skall vara styrande för denna organisations utveckling.

Utskottet har lagt ner både tid och omsorg på behandlingen av alla dessa frågor, och ingenting är naturligare än just det. Samtliga i betänkandet behandlade frågor rör grundläggande och ytterst betydelsefulla frågor för rättssamhället. Jag vill personligen tillfoga att beredningen av detta ärende har varit både stimulerande och lärorik. Jag deltar gärna i och stöder justitieutskottets ordförande i hennes strävan att marknadsföra detta betänkande.

Herr talman! Vilka grundläggande krav kan ställas på rättskipningens organisation? Jag skall försöka att kortfattat skissera några sådana krav.

Organisationsformen måste naturligtvis säkerställa domstolarnas oväld, oavhängighet och frihet att döma under lagarna. Den måste vidare så långt möjligt åstadkomma en rimlig balans – det är en svår balans att upprätthålla – mellan kraven på formellt och materiellt riktiga domar och domslut men också en viss snabbhet i processen, så att enskilda inte behöver vänta alltför länge på att få sin rätt.

Den rättssökande allmänheten är betjänt av geografisk närhet till domstolarna, i varje fall i första instans, och att hänvändelse till rätt domstol underlättas av enhetlighet och tydlighet vad gäller vilka mål och ärenden som hör till olika domstolar.

Domar måste vidare kunna överklagas från lägre till högre instans i ett system som för de enskilda medborgarna är överskådligt och klart i sina strukturer.

Det finns också ett behov av att låta principer både för process och för domstolsorganisation verka under relativt lång tid och inte utsätta dem för tvära och omfattande förändringar. Det senare kan leda till oförutsebarhet och inkonsekvens i rättskipningen, och det skadar på lång sikt både rättssäkerheten och allmänhetens förtroende för domstolarna.

Sett mot den allmänna bakgrund som jag har försökt skissera finns det stora och enligt min mening betryggande fördelar med grunddragen i den nuvarande rättskipningsorganisationens uppbyggnad. Utskottet har inte heller velat förorda en stor integrering av de olika domstolarna till en enda organisation. Eftersom utskottet är enigt på denna punkt skall jag inte

fördjupa mig i en argumentering om detta.

Det finns också mot den bakgrund som jag skisserade en del påtagliga nackdelar och faror med vissa inslag i nuvarande organisation av rättskipningen – nackdelar och faror som enligt min mening blivit mer uttalade under en följd av år. En sådan är den för icke-experter synnerligen krångliga gränsdragningen mellan mål och ärenden som skall avgöras och överklagas inom förvaltningen och sådana som skall gå till de allmänna förvaltningsdomstolarna resp. de allmänna domstolarna. Här finns ett starkt behov av att så långt möjligt få klara och enhetliga principer för fördelningen av mål- och ärendegrupper – detta är inte minst viktigt för de enskilda medborgarna.

På denna punkt har majoriteten i utskottet stannat för att låta sakernas ordning i stort sett bestå, medan vi reserverar förordrar en översyn i syfte att åstadkomma renare linjer i målfördelningen.

Herr talman! Det mest uppenbara och mest oroväckande inslaget i nuvarande system är emellertid framväxten av ett ökande antal specialdomstolar. En sådan framväxt skapar splittring och svåröverskådlighet och kan leda till inkonsekvens i rättslivet. Snarlika frågor kan bedömas olika i specialdomstolar och allmänna domstolar. Den allvarligaste effekten kan bli olikhet inför lagen och rättsosäkerhet för enskilda. Men också inom rättsväsendet ökar svårigheterna att hålla ordning och reda på olika typer av avgöranden, att få en följbär prejudikatbildning, och då uppstår också svårigheter i en fortlöpande juridisk doktrinutveckling, som bör vara av hög kvalitet.

Ett annat minst lika oroväckande inslag i specialdomstolarna är att de i många fall är partssammansatta, dvs. i domstolen finns ledamöter utsedda av intresseorganisationer. Det kan med fog ifrågasättas om sådana domstolar uppfyller de krav på oavhängighet och opartiskhet som stipuleras i Europakonventionen. Ännu mer accentuerat betänkliga blir effekterna av dessa domstolars utslag om de, vilket är förhållandet i en del fall, inte kan överklagas till högre rätt.

Moderaterna och folkpartiet har i en reservation därför stannat för bedömningen, i likhet med de olika partimotioner som väckts av våra partier i frågan, att hyresnämnderna och bostadsdomstolen omedelbart bör avskaffas och att dessa mål förs över till allmän domstol. Vi anser vidare att man bör överväga att avskaffa ytterligare ett antal specialdomstolar – vilka får prövas närmare – och överföra målen till allmän domstol eller allmän förvaltningsdomstol om det visar sig vara lämpligare. Detta bör enligt vår mening göras till föremål för en utredning.

När det gäller tre specialdomstolar – arbetsdomstolen, vattendomstolarna och sjörättsdomstolarna – föreslås dock ingen organisatorisk förändring. Däremot talar starka skäl för att dessa och vissa andra kvarvarande specialdomstolars utslag skall kunna överklagas till hovrätt och högsta domstolen.

Herr talman! Med detta vill jag yrka bifall till reservation 2 i justitieutskottets betänkande och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 193 GUNILLA ANDRÉ (c):

Herr talman! Om vi inte har en utstakad väg är det svårt att hålla kursen. Risken är stor att vi hamnar på en plats dit vi inte önskade komma. Därför är det viktigt att också vi i riksdagen emellanåt lyfter våra blickar bortom den mängd delbeslut vi måste fatta och söker komma fram till den mera långsiktiga målsättningen. Delbesluten måste leda fram till den helhet som vi eftersträvar.

Under allmänna motionstiden förra året avlämnades från centerpartiet en motion i vilken vi begärde en principiell översyn av domstolsorganisationen. Hur rättskipningen skall vara anordnad är nämligen en fråga av stor principiell och praktisk betydelse för människorna.

I motionen pekade vi på den uppsplittring av domstolsväsendet som skett under senare år. Ett stort antal specialdomstolar och domstolsliknande organ har lett till att systemet blivit svåröverskådligt och krångligt, inte bara för den enskilde utan också för dem som verkar i systemet. Ledamöter i specialdomstolar kan till följd av specialiseringen komma att sakna den allmänna överblick över samhälls- och rättsutvecklingen som är en viktig förutsättning för rättskipningen.

Slutsatsen i vår motion var att en allmän översyn av domstolsorganisationen bör komma till stånd. En sådan översyn bör omfatta möjligheterna till ökad samordning av domstolsresurser och till minskad specialisering. Samtidigt bör undersökas vilket behov av specialistkompetens som föreligger i olika mål och hur detta behov skall tillgodoses. Översynen bör också inriktas på att klargöra vilka typer av mål som kräver lokal förankring och medverkan av lekmän i en starkt decentraliserad organisation. Möjligheterna till en mer lokal förankring av dömandet än den nuvarande bör särskilt undersökas.

Utskottet har låtit remissbehandla motionen, och 15 remissinstanser har inkommit med synpunkter. En sammanställning av dessa finns intagen i utskottsbetänkandet. Under remisstiden har såväl Sveriges domareförbund som domstolsverket anordnat konferenser som behandlat motionsspörsmålet.

Det har varit värdefullt med denna noggranna genomlysning liksom med den utförliga recitdel som finns i utskottsbetänkandet.

När det gäller remissinstansernas syn på situationen inom domstolsväsendet vill jag här citera vad försäkringsöverdomstolen inledningsvis sagt i sitt yttrande:

”Domstolen kan i allt väsentligt instämma i motionärernas beskrivning av de nackdelar som det nuvarande domstolsväsendet uppvisar. Tillskapandet av allmänna förvaltningsdomstolar vid sidan av de allmänna domstolarna liksom tillkomsten av ett antal specialdomstolar på olika områden har gjort den nuvarande domstolsorganisationen svåröverskådlig. Till detta kommer att frågor av betydelse för rättskipningen handläggs i ett stort antal domstolsliknande organ utan anknytning till domstolsväsendet. Denna utveckling har skett utan att man vid något tillfälle tagit ställning till de övergripande principer som bör styra domstolsorganisationen. Praktiska synpunkter, ofta avgränsade till en smal sektor av rättskipningen, har fått vara bestämmande för hur rättskipningen skall utformas på det området.

Den ena lösningen har fogats till den andra utan att man beaktat hur de olika lösningarna förhåller sig till varandra. Vi har därför i dag ett ur organisatorisk synpunkt starkt splittrat domstolsväsende mot vilket anmärkningar kan riktas såväl av principiella och rationella skäl som ur effektivitetssynpunkt. Samtidigt som olika domstolar parallellt eller efter varandra prövar frågor av närliggande natur rörande samma person – vilket innebär ett dåligt utnyttjande av resurserna – kan en enskild rättssökande bli vilsekommen i floran av olika rättsinstanser och riskera rättsförluster eller i vart fall ökade kostnader för att hävda sin rätt.

Försäkringsöverdomstolen tillstyrker därför motionärernas förslag om en principiell översyn av domstolsorganisationen.”

Beträffande remissinstansernas inställning till frågan om behovet av en sådan utredning som vi föreslog i vår motion har svaren givit ett klart utslag. I frågan om en översyn med inriktning på ett sammanförande av de allmänna domstolarna med de allmänna förvaltningsdomstolarna har remissutfallet varit negativt. En övervägande majoritet av remissinstanserna tar mer eller mindre bestämt avstånd från tanken. När det gäller frågan om en översyn i riktning mot att nedbringa antalet speciella domstolar och liknande organ är remissopinionen över lag positiv. Tanken på en översyn av målfördelningen mellan allmän domstol och allmän förvaltningsdomstol får också stöd av några remissinstanser.

Denna utslagsgivande remissopinion har lett oss i centerpartiet fram till att en översyn bör komma till stånd. Tyvärr har det inte gått att få enighet i denna fråga i utskottet, eftersom den socialdemokratiska majoriteten motsätter sig en sådan översyn. Vi har därför från centerpartiet i reservationer förklarat vår inställning. Vi anser exempelvis att när det gäller de rättskipande organens organisation och arbete är rättssäkerhetsaspekterna av särskild vikt. Däri ligger bl. a. att systemet inte får vara så svåröverskådligt och krångligt att den enskilde medborgaren redan därigenom riskerar rättsförluster.

Vi anser att utgångspunkten för domstolsorganisationen bör vara att de allmänna domstolarna har en generell saklig kompetens, i vilken inskränkningar bör ske endast när det är oundgängligen nödvändigt. Med detta sammanhänger tanken att en domare bör ha så bred kunskap och överblick över hela det juridiska fältet som möjligt. Rättskipningens kvalitet beror främst av domarnas kompetens. Att domarna har hög kompetens är av stor betydelse för att den hittillsvarande höga standarden i dömandet och rättsvården i övrigt skall behållas. Det är av vital betydelse inte bara för de enskilda medborgarna som kommer i kontakt med rättsväsendet utan också för statsverksamheten i stort.

En annan huvudprincip som vi anser vara viktig är att rättskipningen skall vara lokalt förankrad och ske under medverkan av ortens lekmän. En stark lokal förankring bidrar bl. a. till att dömandet kommer närmare människorna och kan ske under hänsynstagande till lokala förhållanden.

Vi anser att det står klart att den nuvarande organisationen av rättskipningen i alla dess delar inte i tillräcklig grad fyller de grundläggande krav som vi anser bör ställas.

Mot bakgrund av vad som framkommit under remissbehandlingen finner

vi emellertid att det inte bör ske en översyn, som syftar till en sammanföring av allmänna domstolar och allmänna förvaltningsdomstolar.

Remissinstanserna har däremot förordat att en översyn kommer till stånd i syfte att minska antalet specialdomstolar och domstolsliknande organ. Detta bör enligt vår mening också ske, eftersom det står fullt klart att den nuvarande organisationen inte uppfyller de grundläggande krav som kan ställas. Av särskild betydelse är de olägenheter som uppstår genom att uppgifter har förts över från de allmänna domstolarna till specialdomstolar eller till andra organ med rättskipande uppgifter, eller som uppstått genom att nya uppgifter lagts på sådana specialdomstolar eller organ i stället för att läggas på allmän domstol eller allmän förvaltningsdomstol. Detta har lett till en splittrad bild och till gränsdragnings- och tillämpningsproblem med risk för rättsförluster.

Att vissa delfrågor för närvarande är föremål för överväganden bör enligt vår mening inte hindra att en mer genomgripande översyn kommer till stånd i frågan.

Sammanfattningsvis anser vi således att en översyn bör komma till stånd. Vid denna bör bl. a. kunna beaktas att det behov av specialkunskaper som ofta har åberopats som skäl för att inrätta särskilda domstolar eller organ kan tillgodoses på annat sätt. I den mån allmän domstol eller allmän förvaltningsdomstol skulle behöva tillföras ytterligare sakkunskap kan det ske genom exempelvis expertmedverkan i domstolens sammansättning eller genom sakkunnigbevisning.

I översynsarbetet kan det också vara naturligt att uppmärksamma frågan om en mer ändamålsenlig fördelning av målgrupper mellan allmän domstol och allmän förvaltningsdomstol.

Översynen bör också kunna beröra ett par andra nära anslutande frågor. Rättskipningens kvalitet beror, som tidigare framhållits, främst på domarnas kompetens. Det finns ett nära samband mellan domarkarriärens utformning och domstolsstrukturen. Det finns därför, som vi ser det, också skäl som talar för att frågorna om domarkarriär, domarrekrutering, meritvärdering för domaryrket och domarutbildning beaktas under översynsarbetet.

Så några kommentarer till Karin Ahrlands och Björn Körlofs tidigare anföranden. Karin Ahrland hävdade att vår motion hade försakat debatt. Det skulle med andra ord ha varit negativt. Hon sade också att det har oroat domarna. Jag delar inte Karin Ahrlands bedömning härvidlag. Jag tycker det är viktigt att vi i olika sammanhang, inte minst i detta, verkligen har en levande debatt. Det är bara på det sättet som vi kan få en bättre organisation att fungera.

Björn Körlof sade att vi hade haft till syfte att helt integrera de allmänna domstolarna och de allmänna förvaltningsdomstolarna. Det är ett påstående som har gjorts tidigare i den här debatten. Jag vill bara i all stillhet påpeka att vi i motionen har talat om att det kan vara en tänkbar lösning.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till reservationerna 1 och 3 i justitiekottets betänkande 28.

Anf. 194 KARIN AHRLAND (fp) replik:

Herr talman! Jag är liberal. Om man är liberal, är man mycket debattglad. Man är alltid beredd att ställa frågor och göra det noga.

Jag tror att Gunilla André skall ta och läsa protokollet i morgon. Jag sade att motionen har förorsakat *en i och för sig nyttig* debatt, om än stundom något oroande, i våra domstolar. Det är en helt annan sak. På den punkten, Gunilla André, är vi fullständigt överens.

Litet grand förvånad är jag kanske över att Gunilla André också ibland har varit litet oroad över att motionen har förorsakat en sådan debatt.

Anf. 195 BJÖRN KÖRLOF (m) replik:

Herr talman! Jag vill bara svara Gunilla André att hennes motion ändå innehåller en ganska omfattande argumentering för de möjliga fördelar som ligger i en total sammanslagning av allmänna domstolar och förvaltningsdomstolar. Jag har uppfattat motionen så att den också syftade till en sådan sammanslagning, men om Gunilla André vill ha det till att det är en av flera tänkbara lösningar, så viker jag mig gärna för det och tackar för tillrättaläggandet.

Anf. 196 GUNILLA ANDRÉ (c) replik:

Herr talman! Jag har inte varit oroad, Karin Ahrland, för den debatt som har förekommit i den här frågan. Jag konstaterar nu att både Karin Ahrland och jag är glada för att debatten har kunnat föras på det sätt som har skett.

Anf. 197 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Herr talman! Justitiekottet tar avstånd från tanken på en vittgående organisationsöversyn som syftar till att sammanföra de allmänna domstolarna och de allmänna förvaltningsdomstolarna. Jag konstaterar att Gunilla André här har slagit till en viss reträtt.

Utskottet avisar också en översyn som syftar till att antalet specialdomstolar skall nedbringas. Det pågår redan utredningar och överväganden som berör frågor vilka behandlas i väckta motioner. Rättegångsutredningen kommer exempelvis att ta upp frågan om överförande av hyresprocessen till allmän domstol. Vi vet inte vad utredningens ställningstagande blir, men utgången är inte alls så given som Karin Ahrland gav uttryck för, nämligen att det skall vara på det viset utan att man behöver avvakta ens en utredning i saken.

Jag vill nämna att för någon vecka sedan hörde jag i en utredning på vad företrädare för Fastighetsägareförbundet, Hyresgästernas riksförbund, SA-BO m. fl. intressenter på hyresmarknaden sade. De ville för sin del inte att man skulle avskaffa systemet med bl. a. hyresnämnder. Så den här frågan behöver verkligen utredas innan man tar ståndpunkt, Karin Ahrland.

I andra fall är ämnet, som jag nämnde, för närvarande föremål för överväganden, exempelvis i fråga om fastighetsdomstolarna, mellankommunala skatterätten och rättegången i tryckfrihetsmål.

Moderaterna är de mest ivriga att kritisera och klandra specialdomstolar – sådana som de ogillar, får jag väl tillägga. För en kort tid sedan behandlade vi här i kammaren det föråldrade systemet för krigsrätter. Moderaterna

ensamma ville behålla denna kvarleva, denna specialdomstol som präglas av en inkvisitorisk syn på dömandet. Inte heller brydde man sig om att dessa specialdomstolar uppfyllde mycket låga krav på rättssäkerhet och självständighet.

När moderaterna i reservation 2 ansluter sig till ett yrkande om översyn i syfte att nedbringa antalet speciella domstolar och organ, är det därför knappast fråga om ett principiellt intresse utan fastmera fråga om att bevaka att man får de domstolar avskaffade som man ogillar och att man får behålla dem som man gillar.

Dess bättre synes vi vara eniga om att det inte gäller att avskaffa sådana i vårt domstolväsende väl förankrade specialdomstolar som arbetsdomstolen, vattendomstolarna och sjörättsdomstolarna. Men det finns skäl att erinra om att moderaterna fortfarande torde vilja begränsa arbetsdomstolens verksamhetsområde. Skulle de få bestämma i frågan, kanske den här stolta deklarationen inte blev så mycket värd.

Nära nog alla i det här ärendet aktualiserade frågor har antingen nyligen bedömts av statsmakterna eller är under övervägande. Det finns därför inte tillräckliga skäl för riksdagen att för närvarande initiera någon mer allmän och principiell översyn av systemet med rättskipning i speciella domstolar eller organ. Detta bör inte hindra att man, då frågor av det här slaget kommer upp till bedömning i fortsättningen, noga överväger behovet och lämpligheten av en särreglering. Av särskild betydelse är då att beakta intresset av att vidmakthålla en bred kunskap och en allmän överblick över hela det juridiska fältet hos dem som är verksamma inom det ordinära domstolssystemet. Det är av stor vikt att den hitintills höga standarden i dömandet och rättsvården i övrigt behålls. Detta har vital betydelse inte bara för de enskilda medborgarna utan också för statsverksamheten i stort.

Arbetsläget inom de allmänna domstolarna och de allmänna förvaltningsdomstolarna är sedan flera år ansträngt. Att i ett sådant läge initiera en omfattande organisationsöversyn är inte alldeles tillrådligt. Det är inte otroligt att det skulle skapa en osäkerhet och oro inom domstolarna som kunde försämra rekryteringen och därmed också standarden i dömandet och rättsvården.

Det finns emellertid andra, mera konstruktiva förslag och idéer som det är anledning att något beröra. Vi är inte alls så konservativa som Karin Ahrlund säger, utan vi vill behålla det som är bra och förnya och förbättra där det behövs. I det fortsatta reformarbetet bör man sträva efter att utjämna sådana olikheter mellan processordningarna i de båda slagen av domstolar som inte är rationellt motiverade och i övrigt verka för en önskvärd cirkulation av domare mellan domstolarna.

Vissa av de speciella domstolar som finns för särskilda rättsområden tillhör inte domstolsverkets ansvarsområde. Möjligheten att göra rationaliseringsvinster genom en mera sammanhållen administrativ förvaltning av den offentliga rättskipningen är en sak som kan vara värd att överväga i ett lämpligt sammanhang. En sådan ordning skulle också kunna underlätta en önskvärd cirkulation av domare mellan olika domstolar.

En annan fråga som förtjänar att uppmärksammas i det fortsatta reformarbetet är att inom de allmänna domstolarnas ram kunna erbjuda ett attraktivt

skiljeförfarande eller annat system som skulle kunna medföra att handläggningen av viktiga rättsområden, främst inom civilrätten, skulle kunna återföras till de allmänna domstolarna. Denna fråga har också aktualiserats, enligt uppgift, i rättegångsutredningens arbete.

Justitiekottets ordförande har både här och i ett särskilt yttrande tagit fasta på att utskottet enhälligt tar avstånd från tanken på en bred organisationsöversyn, syftande till sammanförande av de allmänna domstolarna och de allmänna förvaltningsdomstolarna. Handläggningen och diskussionen i utskottet ledde till detta samförstånd, vilket får ses som ett framsteg, eftersom det här är fråga om ett mycket viktigt ämne.

Vid en internationell jämförelse uppfyller vår rättskipning högt ställda krav på opartiskhet och självständighet, på rättssäkerhet och effektivitet. Det är resultatet av ett långvarigt, successivt och omsorgsfullt reformarbete. Den nuvarande ordningen är ändå modern, i vissa ganska stora delar av sent datum. Förvisso kan mycket ännu göras för att ytterligare stärka rättssäkerheten och rättstryggheten, koncentrationen och snabbheten i handläggningen, men det är inte påkallat att eftersträva några drastiska förändringar i detta system, utan det gäller att fortsätta reformarbetet på den inslagna vägen. Det gäller att ständigt eftersträva att stärka den folkliga förankringen och förståelsen för rättskipningen.

Herr talman! Med hänvisning till det jag här framfört yrkar jag bifall till justitiekottets hemställan och avslag på de borgerliga reservationerna.

Anf. 198 GUNILLA ANDRÉ (c):

Herr talman! Jag konstaterar att någon samlad bedömning av effekterna i stort för domstolsorganisationen av det nuvarande systemet med specialdomstolar och domstolsliknande organ hittills inte gjorts. Jag kan också konstatera att allt fler specialdomstolar har kommit till sedan rättegångsbalkens tillkomst. De allmänna domstolarna har tydligen inte varit något lockande alternativ. Allt vi kan konstatera är att det sker en successiv utarmning av de allmänna domstolarna. Om vi blickar framåt kan vi också konstatera att olika utredningar har lagt fram förslag som leder till att den här tendensen tycks fortsätta.

Min fråga till Hans Göran Franck är: Hysar inte socialdemokraterna någon oro för den här utvecklingen, som man ser framför sig? För riskerna ökar självfallet för exempelvis olikartad rättstillämpning med ett stort antal dömande instanser. Jag skall ta ett exempel. När skadestandsfrågorna kan prövas i högsta domstolen, i marknadsdomstolen, i arbetsdomstolen och i bostadsdomstolen i högsta instans, finns det självfallet risk för prejudikat som pekar åt olika håll.

Anser då socialdemokraterna att det här är ett bra system, att det inte är något som skapar vilshenhet hos människorna och kanske t. o. m. skapar vilshenhet hos både domare och advokater?

Anf. 199 KARIN AHRLAND (fp):

Herr talman! På en punkt skall jag börja med att hålla med Hans Göran Franck. Självfallet är vi eniga om att vår rättskipning vid en internationell jämförelse uppfyller högt ställda krav – där är vi fullständigt eniga.

Men sedan sade Hans Göran Franck att han ville att man skulle "fortsätta reformarbetet på den inslagna vägen" – jag tror jag citerar direkt. Då vill jag återigen hänvisa till mitt citat från försäkringsöverdomstolen, som säger att utvecklingen "har skett utan att man vid något tillfälle tagit ställning till de övergripande principer som bör styra domstolsorganisationen". Den inslagna vägen är alltså något av ett hoppande på många tuvor, ett slingrande eller vilket vackert bildspråk man än vill använda. Klar och rak är den i varje fall inte.

Herr talman! När jag gick hit hade jag tänkt fråga Hans Göran Franck om han vet hur många specialdomstolar vi har. De är bl. a. uppräknade i vårt betänkande. Men nu förstår jag att Hans Göran Franck måste veta det, för han sade att han inte vill vara med om en översyn som syftar till att nedbringa antalet specialdomstolar. Det verkar på mig som om *antalet* domstolar skulle vara speciellt heligt för Hans Göran Franck. Så kan det väl inte vara – det måste väl ändå vara typerna av domstolar som är huvudsaken? Om vi sedan har 10 eller 15 sorter kan inte i och för sig ha något intresse.

Hans Göran Franck sade också att det finns företrädare för hyresgästföreningar och för fastighetsägare – det är ju roligt att höra honom tala om fastighetsägare – som inte vill ha någon förändring när det gäller hyresprocessen. Jag tror att jag skulle kunna skaka fram lika många som vill ha det, men det är egentligen inte det som är intressant när jag talar i Sveriges riksdag, utan vad folkpartiet vill – det är det jag talar för här. För övrigt kan jag tänka mig att det är mycket möjligt att vi om vi hade skickat motionen på remiss till ett antal specialdomstolar skulle ha fått litet annorlunda svar.

Därmed kommer jag in på det sista av Hans Göran Francks uttalanden, som gjorde mig mycket undrande. Han vill inte ha en översyn därför att den skulle kunna skapa oro – sådan oro som vi har talat om förut – inom specialdomstolarna. Herr talman! Om man för det resonemanget, att man inte kan göra någon översyn när det gäller domstolar, ämbetsverk eller någonting annat som är anordnat av staten, är det lika bra att vi lägger ner all verksamhet här i riksdagen, för då kan vi aldrig genomföra några reformer!

Anf. 200 BJÖRN KÖRLOF (m):

Herr talman! Debatten mellan Hans Göran Franck och Karin Ahrlund handlade om att socialdemokraterna bekänner sig till en betydande grad av konservatism. Egentligen borde jag inte blanda mig i den diskussionen, men jag kunde inte undvika att fästa mig vid att Hans Göran Franck sade: Vi vill behålla det som är bra och förändra det som är dåligt. Jag har för mig att det är ett näst intill klassiskt citat från Burkes Reflections on the Revolution in France. Hans Göran Franck sade också: inga drastiska förändringar. Karin Ahrlund var också inne på att diskussionen gäller att det som är, det skall vara och inga förändringar skall äga rum. – Jag kunde inte underlåta att göra dessa reflexioner.

Jag tror ändå vi är överens om att vårt domstolssystem i det väsentliga måste byggas upp kring de allmänna domstolarna och de allmänna förvaltningsdomstolarna. Det vi tvistar om är den framväxande floran av olika specialdomstolar; hur de är sammansatta och vilka måltyper de skall ha.

Hans Göran Franck sade att moderaterna är mest ivriga att kritisera och

klanka på specialdomstolarna. Det är ett uttryck som han får stå för själv. Jag vill inte gärna säga att vi klankar på specialdomstolarna som sådana, för de försöker naturligtvis inom sitt ansvarsområde göra det bästa möjliga av det som är dem ålagt. Men det väsentliga är vad som händer med rättskipningssystemet i stort när vi får många sådana olika domstolar och domstolsliknande organ. Vad händer med det som Gunilla André var inne på: jämnheten och säkerheten i rättsutvecklingen? Vi får ju predikat inom samma rättsområde som uppstår inom olika domstolsområden. Och vad händer med en sammanhållen kvalitetsmedveten utbildning av domarna, domarkåren och dem som arbetar inom rättssystemet? Det finns en fara i den här utvecklingen, och det är litet förvånande att socialdemokraterna inte alls vill erkänna risken av att gå för långt på den här vägen.

Hans Göran Franck gjorde sig litet lustig över att vi hade motsatt oss avskaffandet av krigsrätterna förra veckan. Det påstås visserligen att närminnet med åren blir kort, men jag har ett mycket bestämt minne av att vår väsentliga argumentering kring krigsrätterna gällde att socialdemokraterna inte satte någonting i deras ställe när de avskaffade dem – de allmänna domstolarna fick inga resurser för att klara av den typen av mål och kunde inte klara av de krav på snabbhet och rörlighet som var starkt uttalade. Vi var i och för sig inte emot ett avskaffande av krigsrätterna, förutsatt att de allmänna domstolarna fick de resurser och den organisation som gjorde att de kunde klara av denna typ av mål under krigsförhållanden.

Anf. 201 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Herr talman! Jag skall inte föra någon debatt om krigsrätterna. Jag kan bara konstatera att när det gäller att göra någonting som det finns behov av motsätter vi oss inte att avskaffa dessa specialdomstolar som krigsrätterna var. Vi har en odogmatisk syn på frågan. Det som vi går emot här är att man har utgångspunkten att ett antal specialdomstolar skall avskaffas – utan att man gör några preciseringar av sina tankar i den delen. Det är ett faktum att det enda konkreta som sagts i den här frågan är det som Karin Ahrland nu talade om, att hon vill avskaffa bostadsdomstolen och hyresnämnderna. Det är ett klart besked.

Men att som utgångspunkt ha någonting som på det sättet har syftet angivet från början är vi inte med på, och det har vi också klargjort i betänkandet.

Däremot har vi sagt att det i fortsättningen gäller att noga överväga särreglerna på det här området, när det kommer upp frågor om dem. Vi har också ett antal utredningar och överväganden på gång om dessa frågor, där vi konkret kommer att ta ställning. Vi kommer att få ett rikhaltigt material. Det behövs inte någon mastodontutredning för att klara ut och överväga dessa frågor. Det finns det inte tillräcklig grund för.

Om man tillgriper åtgärder som är för långtgående utan att ha tillräckligt att stå på, kan det skapa en viss oro. Det får man naturligtvis stå ut med, men jag vill ändå säga att domstolarna har befunnit sig i ett ganska kritiskt läge, och det är viktigt att slå vakt om rekryteringen till domstolarna och försöka bibehålla deras goda och höga standard. Det har skett en viss avgång som även vi oroar oss inför.

Detta är viktiga frågor. Domstolsväsendet över huvud taget är en viktig och central fråga för hela samhället. De frågorna måste därför naturligtvis behandlas på ett alldeles särskilt sätt, med tanke på både rättssäkerhet och rättstrygghet. Här är det också fråga om att kunna behålla en viss form av kontinuitet, som jag tror har varit viktig, samtidigt som vi har kunnat förändra successivt. Vi har alltså tagit fasta på både tradition och förnyelse.

Anf. 202 KARIN AHRLAND (fp):

Herr talman! Jag kan bara notera att det inte går att göra klart för Hans Göran Franck att vi inte är så där väldigt förtjusta i den där plotttrigheten som han gör sig till tolk för – att man skall göra allting successivt. Vi har inte begärt en mastodontutredning, Hans Göran Franck, men vi har begärt en översyn, därför att vi tycker att man aldrig har satt sig ned och tänkt igenom hur man skall ha det med landets alla specialdomstolar.

Sedan talas det mycket om att domstolarna befinner sig i ett kritiskt läge. Vi är ju, Hans Göran Franck, eniga om att vi inte skall slå samman de allmänna domstolarna och de allmänna förvaltningsdomstolarna. Det som vi vill se över är specialdomstolarna. Det betyder ju tyvärr, att även om vi skulle komma fram till att vi kan avskaffa en eller annan specialdomstol, kommer inte tvisterna som dessa domstolar har att avgöra att försvinna på samma gång. Tvisterna måste avgöras, och de måste avgöras av jurister. Hans Göran Franck och jag får nog alltid något arbete någonstans.

Anf. 203 GUNILLA ANDRÉ (c):

Herr talman! Jag får väl erkänna att jag är litet besviken på Hans Göran Francks argumentation. Han tycks ju inte vilja föra någon debatt i sak, utan han kommer med svepande argument om att vi önskar en mastodontutredning. Jag frågade honom om inte socialdemokraterna känner någon oro för den utveckling som vi har kunnat konstatera, nämligen detta att det kommer till stånd allt fler specialdomstolar samtidigt som vi utarmar de allmänna domstolarna. Tyvärr har jag inte fått något svar på den frågan.

Centerpartiet kommer att fortsätta arbetet med denna fråga, eftersom vi anser att domstolsorganisationen måste anpassas till utvecklingen i samhället. Härvidlag måste allmänhetens uppfattning väga tungt. I dag finns det alltför många typer av domstolar, vilket gör det svårt för människorna att orientera sig. Jag kan sluta med att uttrycka förhoppningen att socialdemokraterna nästa gång har tänkt igenom frågan litet bättre och därför kommit på bättre tankar.

Anf. 204 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Herr talman! Jag uppskattar Karin Ahrlands särskilda yttrande, som finns fogat till det här utskottsbetänkandet. Där framhålls, att skall man göra förändringar på detta område, är det angeläget att det sker i samförstånd. I stort sett råder det också samförstånd beträffande de viktiga frågorna på domstolsväsendets område.

Det som Gunilla André ivrigt talade om har ju Karin Ahrland karakteriserat som detaljer, om än så viktiga. Gunilla André bör kanske tänka på vad som har sagts på den punkten.

Jag har klargjort vår ståndpunkt i denna fråga, och utskottsbetänkandet beskriver vår syn på specialdomstolar. Någon allmän oro med anledning av läget känner vi inte, men vi har alltså framhållit att vi är beredda att avskaffa vissa specialdomstolar, t. ex. krigsrätterna, och vi kommer att pröva frågorna allteftersom utredningsförslagen läggs fram. Vi har också sagt att vi i fortsättningen skall vara noggranna när det gäller att bedöma frågor om särregleringar. Detta är vår ståndpunkt.

Överläggningen var härmed avslutad.

Justitiekommitténs betänkande 26

Punkt 1

Mom. 3 (rättshjälp åt asylsökande)

Utskottets hemställan bifölls med 262 röster mot 42 för reservation 1 av Karin Ahrland och Hans Petersson i Röstånga. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 4 (rättshjälp till felbehandlad patient)

Utskottets hemställan bifölls med 237 röster mot 67 för reservation 2 av Björn Körlof m. fl.

Mom. 5 (offentlig försvarare)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Björn Körlof m. fl. – bifölls med acklamation.

Övriga punkter och moment

Utskottets hemställan bifölls.

Justitiekommitténs betänkande 28

Mom. 1 (allmänna domstolar – allmänna förvaltningsdomstolar)

Utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering bifölls med 265 röster mot 39 för utskottets hemställan med godkännande av den i reservation 1 av Gunilla André och Ingbritt Irhammar anförda motiveringen.

Mom. 2 (speciella domstolar m. m.)

Först biträdades reservation 2 av Karin Ahrland m. fl. med 112 röster mot 41 för reservation 3 av Gunilla André och Ingbritt Irhammar. 152 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 159 röster mot 108 för reservation 2 av Karin Ahrland m. fl. 38 ledamöter avstod från att rösta.

21 § Föredrogs

Arbetsmarknadsutskottets betänkande

1985/86:16 ILO:s konventioner nr 160 och 161 m. m. (prop. 1985/86:141)

Utskottets hemställan bifölls.

22 § På förslag av tredje vice talmannen beslöt kammaren medge att arbetsmarknadsutskottets betänkande 1985/86:17 samt finansutskottets betänkanden 1985/86:24, 28 och 27 debatterades i nu nämnd ordning och att voteringarna ägde rum i ett sammanhang sedan debatten i samtliga dessa ärenden avslutats.

Talmannen övertog ledningen av kammarens förhandlingar.

Föredrogs
arbetsmarknadsutskottets betänkande
1985/86:17 om meritvärdering i statlig tjänst m. m. (prop. 1985/86:116),

finansutskottets betänkanden
1985/86:24 om verkställd granskning av riksbankens förvaltning år 1985 samt disposition av riksbankens vinst (redog. 1985/86:15 och 19),
1985/86:28 om fortsatt valutareglering (prop. 1985/86:143) och
1985/86:27 om inrättande av sedeldepåer för riksbanken hos postverket (förs. 1985/86:22).

Meritvärdering i statlig tjänst m. m.

Anf. 205 LARS-OVE HAGBERG (vpk):

Herr talman! I proposition 116 föreslås en förändring av 4 kap. 3 § i lagen om offentlig anställning (LOA) innebärande att skicklighet skall prioriteras i större utsträckning än andra sakliga grunder.

Vi har i reservation till detta betänkande påpekat att det är en uppenbar fara att jämlikhets-, omplacerings- och förtjänstintresset trängs tillbaka. Det handlar också vår motion 387 om. Det är till förmån för den som vi från vpk:s sida har reserverat oss.

Jag yrkar bifall till reservationen.

Anf. 206 GUSTAV PERSSON (s):

Herr talman! Vi behandlade frågan om nya principer för meritvärdering vid tillsättning av statligt reglerade tjänster under höstriksdagen 1985. Då rådde en bred uppslutning kring förslaget. Det fanns ingen avvikande mening. Inget nytt har heller framkommit sedan dess, men nu har vpk i reservation hävdad att det är en uppenbar fara för att jämlikhets-, omplacerings- och förtjänstintresset trängs tillbaka.

Det är naturligtvis riktigt att förtjänstdelen tonas ned i detta förslag. Men i övrigt har meriteringen breddats. Begreppet skicklighet har bredare innehåll. Med skicklighet avses nu inte enbart teoretisk utbildning, utan även praktisk utbildning samt erfarenhet från tidigare verksamhet.

Lagtexten ger dessutom utrymme för beaktande av andra sakliga grunder än förtjänst och skicklighet. Det kan exempelvis gälla företrädesrätt vid återanställning. Det kan gälla vid omplaceringar, för att bereda arbetshandikappade sysselsättning och för att främja ökad jämställdhet mellan kvinnor och män. Därför vill jag, herr talman, sammanfattningsvis hävda att de nu

vidtagna förändringarna tar hänsyn till fler faktorer än enbart förtjänst och skicklighet enligt den gamla modellen vid tillsättning av statliga tjänster. Därför kan det knappast sägas att förslaget missgynnar jämlikhetsintresset. Det är fler människor som får möjlighet att söka de här tjänsterna nu, och det kan inte missgynna jämlikhetsintresset.

Herr talman! Jag yrkar bifall till hemställen i arbetsmarknadsutskottets betänkande nr 17 och avslag på reservationen.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslutet redovisas efter debatten om finansutskottets betänkande 27.)

Anf. 207 TALMANNEN:

Kammaren övergår nu till behandlingen av finansutskottets betänkande 24 och finansutskottets betänkande 28, som debatteras i ett sammanhang.

Fortsatt valutareglering, m. m.

Anf. 208 LARS TOBISSON (m):

Herr talman! Den här debatten skall gälla riksbankens förvaltningsberättelse för 1985 och frågan om förlängd valutareglering. Under senare år har riksbanken genomfört en betydande avreglering av kreditpolitiken och inlett en avveckling av valutaregleringen. Vi moderater har drivit på denna utveckling, och som framgår av reservationen till betänkande 24 anser vi att det nuvarande gynnsamma läget bör utnyttjas för att avveckla även återstående regleringar på kredit- och valutamarknaderna.

Dagens meningsutbyte kommer väl i fortsättningen mest att handla om valutaregleringen, men jag vill först ta upp några frågor med anknytning till riksbankens verksamhetsberättelse.

I en motion påpekade vi moderater att frågan om ansvarsfrihet för fullmäktige i riksbanken visserligen prövas årligen av riksdagens revisorer och finansutskottet men egendomligt nog utan att riksbankens resultat- och balansräkningar fastställs. Vi föreslog därför att riksdagens beslut om dispositionen av riksbankens vinst skulle föregås av ett ställningstagande till resultat- och balansräkningarna.

Ett enhälligt utskott har nu ställt sig bakom detta förslag, vilket betyder att riksdagen i år för första gången kommer att fastställa riksbankens balans- och resultaträkningar för föregående år. Men inte nog med detta. Utskottet har dessutom företagit en ändring i riksbankens bokslut, vilket gett ett 2 miljarder kronor större överskott. Enligt min mening bör även i fortsättningen riksdagen på detta sätt i sak pröva riksbankens förslag till ekonomiska dispositioner och därmed ta ett reellt ansvar för förvaltningen under det gångna året.

I den moderata motionen påtalades också de problem som uppkommer till följd av senare års beslut om företags och kommuners påtvingade insättningar på olika konton i riksbanken. Problemen uppstår därför att riksbanken ekonomiskt inte är integrerad i övrig statsverksamhet. Vårt förslag att denna typ av inbetalningar i stället skall göras till riksgäldskontoret återfinns nu

också i statsskuldspolitiska kommitténs eniga betänkande. Även om utskottsmajoriteten nu har avstyrkt vårt yrkande, förutsätter jag att frågan därmed – som vi önskar – kommer att övervägas i anslutning till den fortsatta behandlingen av kommitténs betänkande.

Så, herr talman, till frågan om fortsatt valutareglering. Fullmäktige i riksbanken begärde i februari att tillämpningen av valutaregleringen skulle förlängas med ett år till den 30 juni 1987. De borgerliga ledamöterna reserverade sig till förmån för en förlängning med endast ett halvår, vilket skulle medge att förslag om avveckling av valutaregleringen under den tiden kunde framläggas och behandlas av riksdagen.

Samma motsättning återfinns nu i betänkande 28 från finansutskottet. Anmärkningsvärt nog låtsas inte utskottsmajoriteten om att det under mellantiden har inträffat betydelsefulla förändringar med avseende på frågan om valutaregleringens framtid. Riksbanken har i ett remissyttrande över valutakommitténs förslag förordat längre gående och framför allt snabbare avregleringsåtgärder än vad valutakommitténs mera återhållsamma vänsterhälfvt hade vägat sig på.

Regeringen har senare bekräftat detta omtänkande i den reviderade finansplanen, där det talas om en betydande liberalisering av valutaregleringen som borde inledas redan i år och till en början avse kraven på utlandsupplåning vid företags direktinvesteringar utanför Sverige samt svenskars förvärv av utländska aktier och köp av fastigheter i utlandet. Det är som sagt anmärkningsvärt att utskottsmajoriteten, som justerade sitt betänkande några dagar efter det att riksdagen mottagit kompletteringspropositionen, över huvud taget inte noterat denna förändring i den egna regeringens synsätt.

I en gemensam reservation uttalar sig finansutskottets borgerliga ledamöter för att valutaregleringen bör avvecklas snarast möjligt. Avvecklingen bör vara fullständig och definitiv men kan genomföras stegvis. Till de första stegen hör då lämpligen de åtgärder som riksbanken och regeringen själva förordat. Det bör emellertid uppmärksammas att samtliga dessa förändringar torde ge upphov till utgående valutaströmmar under ett övergångsskede, då anpassningar äger rum. Det är då angeläget att balansera dessa med åtgärder som kan väntas medföra ett valutainflöde.

Jag delar regeringens uppfattning i kompletteringspropositionen att det inte bör komma i fråga att använda statlig utlandsupplåning som instrument för att mildra de övergångsproblem som kan uppkomma. Men förbudet gäller enligt min uppfattning statlig utlandsupplåning i den bemärkelse som tidigare varit aktuell, dvs. upplåning i utländsk valuta. Däremot bör det vara möjligt – för att inte säga ändamålsenligt och nyttigt – att tillåta valutautlåningar att förvärva svenska kronobligationer.

En avveckling av gällande valutareglering även beträffande portföljinvesteringar skulle inte ytterligare inskränka Sveriges ekonomisk-politiska handlingsfrihet, som ibland görs gällande. Vårt beroende av omvärldens tilltro till vår förmåga att upprätthålla den svenska kronans värde är lika stort i båda fallen. Och som framgått av exempel utomlands skulle med stor sannolikhet en avreglering av portföljinvesteringarna möjliggöra en sänkning av den svenska räntenivån.

Med vårt förslag, herr talman, att valutaregleringens tillämpning förlängs endast till årets slut vill vi skapa möjlighet för regeringen att till hösten återkomma till riksdagen med en redovisning av sina planer för regleringens avveckling. En så snabb handläggning bör vara möjlig om man utgår från riksbankens förslag att någon ny valutalag inte skall antas, förrän avregleringsarbetet är genomfört och man då kan nöja sig med en mera begränsad beredskapslagstiftning.

I utskottsbetänkandet behandlas även vissa detaljfrågor om valutapolitiken som väckts i motioner under den allmänna motionstiden. Utskottsmajoriteten avstyrker dessa med motiveringen att inga lättnader bör vidtas förrän ställning har tagits till valutakommitténs förslag. Ståndpunkten är – som vi från den borgerliga sidan framhåller i ett särskilt yttrande – märklig, eftersom de för valutapolitiken ansvariga ändå nyligen har klargjort att sådana lättnader är nära förestående.

Vad beträffar de enskilda förslagen vill jag konstatera, att villkoren för återbetalning av utlandslån snabbt kan avvecklas i samband med att kravet på utlandsfinansiering av direktinvesteringar utomlands tas bort.

Frågan om en gemensam nordisk aktiemarknad får automatiskt sin lösning i ett betydligt större sammanhang i och med att det blir möjligt för svenskar att förvärva utländska aktier. Utlänningar har ju redan möjlighet att köpa aktier på den svenska fondbörsen.

Slutligen kan jag konstatera att de förslag i valutafrågor som förs fram från kommunisthåll går i rakt motsatt riktning mot den utveckling som de borgerliga partierna och numera även socialdemokraterna vill förverkliga, varför de bör avslås av riksdagen.

Med det anförda yrkar jag, herr talman, bifall till den moderata reservationen i betänkande 24 samt till de gemensamma borgerliga reservationerna 1, 2, 3 och 5 i betänkande 28.

Anf. 209 ANNE WIBBLE (fp):

Herr talman! I februari 1940, den första krigsvintern, infördes valutaregleringen i Sverige genom ikraftträdande av 1939 års beredskapslag. Denna beredskapslag har sedan dess tillämpats hela tiden. Regleringen kan därför beskrivas som en kvarstående krigsreglering. Riksdagen har således varje år sedan 1940 fattat beslut om fortsatt tillämpning av valutalagen och fortsatt giltighet av valutaförordningen. Utskottsmajoriteten föreslår nu i finansutskottets betänkande nr 28 att riksdagen åter skall fatta ett sådant beslut för tiden den 1 juli 1986 till den 30 juni 1987.

Själva tillämpningen av valutalagen har emellertid inte varit oförändrad. Först avreglerades de löpande betalningarna – dvs. betalningar för export och import av varor och tjänster. Kapitalrörelser och direktinvesteringar har hela tiden varit reglerade. I samband med betalningsbalansproblemen i slutet av 1960-talet och början av 1970-talet skärptes valutaregleringen. Då infördes t. ex. den s. k. betalningsbalansprövningen för direktinvesteringar och dessutom kravet på utlandsfinansiering av sådana investeringar.

Betalningsbalansprövningen avskaffades sedan av den borgerliga regeringen, och en del andra lättnader genomfördes då också, t. ex. en liberalare praxis för utlänningars möjligheter att köpa svenska börsnoterade aktier.

Under hela denna period har dock valutaregleringen varit i kraft. Den lyckades emellertid inte stoppa valutakriser eller perioder med stora utflöden av kapital. Före devalveringen av den svenska kronan 1977 uppgick t. ex. utflödet till ca 14 miljarder kronor under en tremånadersperiod. Den allra största delen var handelsanknutna förändringar, dvs. företag påskyndade betalningar för import i utländsk valuta och väntade med exportbetalningar i svenska kronor.

Syftet med denna tillbakablick, herr talman, är att visa att valutaregleringen inte förmått att stoppa valutakriser, och det är det som regleringens förespråkare påstått och det som regleringen i slutänden faktiskt är till för att göra. Verkligheten ger alltså klara bevis för att regleringen inte fyller sitt syfte, och det anser jag vara ett mycket starkt skäl för att avskaffa den.

Under de senaste åren har de internationella tendenserna präglats av en mycket stark expansion av de internationella kapitalrörelserna och av fortgående avregleringar i andra länder än Sverige. Mest dramatiskt var upphävandet 1979 av den brittiska valutaregleringen.

Under de allra senaste veckorna har även i Sverige börjat märkas vissa tendenser till avreglering. Först kom det av Lars Tobisson nämnda remissvaret från riksbanken på valutakommitténs betänkande. I det remissvaret rekommenderade fullmäktiges majoritet en viss, inte alls obetydlig avreglering. Sedan kom kompletteringspropositionen, där finansministern och regeringen gav uttryck för i stort sett samma ambition till avregleringar.

Majoriteten i finansutskottet har emellertid inte låtsats om dessa intressanta händelser. Man skriver helt enkelt att "nuvarande valutareglering bör förlängas till dess statsmakterna hinner ta ställning till kommitténs förslag". Jag anser att det hade varit mer naturligt om de motioner som väckts under den allmänna motionstiden om valutaregleringens avveckling hade behandlats i samband med ställningstagandet till kompletteringspropositionen, eftersom man där faktiskt förespråkar vissa liberaliseringar av regleringen.

Folkpartiet har under en följd av år förespråkats en avveckling av valutaregleringen. Vi anser inte att existensen av denna "kvarstående krigsreglering" gör det lättare att föra en sådan ekonomisk politik i Sverige som krävs för att få bukt med de strukturproblem som fortfarande finns i vår ekonomi. Den stabiliseringspolitiska effekten av regleringen är snarast negativ, eftersom den gör det möjligt att skjuta upp nödvändiga anpassningsåtgärder.

Vi har därför i reservation till betänkandet föreslagit att tillämpningen av valutlagen och valutaförordningen bara förlängs ett halvt år, till den 31 december 1986. Detta gör det möjligt för regeringen att studera alla remissvar på valutakommitténs betänkande – remisstiden gick ut den sista april – och att lägga fram ett förslag om avveckling av valutaregleringen. Under tiden bör riksbanken genomföra särskilt viktiga liberaliseringar, t. ex. slopande av kravet på utlandsfinansiering vid direktinvesteringar. Detta överensstämmer faktiskt också med vad både riksbanksfullmäktige och finansministern har sagt, och det borde därför inte ha varit omöjligt att smälta för socialdemokraterna i finansutskottet. Jag yrkar därför, herr talman, bifall till reservation I vid betänkande 28.

En annan förändring som vi menar bör kunna genomföras omedelbart

gäller möjligheten för mindre och medelstora företag att betala tillbaka utländska lån utan att ansöka och – dess värre – ibland få nej hos riksbanken. Detta föreslås i motion Fi722 av Christer Eirefelt m. fl. Det finns många mindre företag i vårt land som har en ganska blygsam utlandsverksamhet och som har gjort stora förluster på de svenska växelkursförändringarna. När de numera anser sig ha möjlighet att betala tillbaka dessa lån för att inte utsätta sig för nya, onödiga risker, menar vi att de bör få den möjligheten. Även större företag kan vilja betala tillbaka utlandslån. Vi menar att man omedelbart bör göra också det möjligt, t. ex. genom att tillåta en snabbare amorteringstakt. Jag yrkar därför bifall till reservation 2.

I en annan motion tas önskemålet om en gemensam nordisk aktiemarknad upp. Vi anser att det är angeläget med en liberalisering av aktiehandeln mellan alla länder, inte bara mellan de nordiska. Den liberalisering som motionärerna har önskat sker lämpligen genom den av oss förordade avvecklingen av valutaregleringen, och då behövs inte några särbestämmelser för de nordiska länderna. Jag yrkar därför bifall till reservation 3.

Slutligen finns det, herr talman, en motion från vpk som vill minska Sveriges internationella beroende. De åtgärder som där föreslås för att uppnå detta syfte inkluderar skärpning av valutaregleringens tillämpning, nationaliseringar av banker och vissa s. k. nyckelindustrier, övergång till en mer selektiv ekonomisk politik, m. m. Detta är precis motsatsen till vad vi från folkpartiet önskar. Jag yrkar därför bifall till reservation 5.

Anf. 210 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Egentligen är ju hela det komplex av frågor som behandlas i betänkande 28 just en aspekt av det stora huvudproblemet. Sveriges internationella beroende. Det är också därför som vi från vpk har tagit upp just detta beroende som en huvudaspekt.

Vilka är då tendenserna i och följderna av det som pågår i världen i dag och som påverkar den svenska ekonomin och, icke att förglömma, den svenska politiken? – ekonomin blir ju som bekant mer och mer av politik.

För det första kan man säga att privatkapitalismen som system nu mer och mer övergår från att vara organiserad på basis av nationella kapital och den nationella borgarklassen till att vara organiserad i form av stora, jättelika transnationella imperier. Dessa transnationella imperier bryter de nationella gränserna. De har ett naturligt och självklart intresse av att också bryta ned statsauktoriteten i de enskilda nationerna, att göra de enskilda regeringarna mer och mer maktlösa eller att underordna dem sina intressen och krav. Det är bl. a. därför som vi måste ha en valutareglering. Inte för att den är någon patentmedicin i sammanhanget, men därför att den är ett nödvändigt moment för att hålla en viss nationell kontroll över vad som sker. Dessa stora transnationella imperier kan nämligen genom plötsliga hemtagningar av tillgångar från ett land till ett annat eller genom ett stort mått av utförsel av kapital under en begränsad period helt och hållet bringa en nationell valuta i gungning.

De kan alltså förvandla en regering till en sprattelgubbe i sina egna händer. Den makten har de. De har också i många länder visat sig ha makten att intrigera politiskt, att störta demokratiskt valda regeringar eller att utöva ett

sådant tryck på dem att det demokratiska styrelseskicket i landet destabiliseras. Det kan sådana företag, om de så vill, göra även här i Sverige. Så långt har utvecklingen redan gått.

Det finns emellertid en rad andra tendenser, som kommer ur den här transnationaliseringen av det stora kapitalet. Det är de regionala effekterna, som vi börjar se spår av trots den rådande högkonjunkturen och som kan förstärkas framöver. Med den här transnationaliseringen följer också en tilltagande koncentration geografiskt inom de enskilda länderna och ett minskande intresse för de så att säga mer perifera regionerna. Man kan också se att det stora privatkapitalet inte har något intresse för Norrland. Det samlar sig på orter eller i branscher med en annan inriktning. Det är företag och branscher som inte är intresserade av någon regional balans eller som inte har behov av regional arbetskraft.

Det är klart att den här typen av maktstruktur inverkar på den nationella självständigheten och på möjligheterna att föra en någorlunda självständig ekonomisk politik. De inverkar på demokratin, de demokratiska institutionernas, parlamentens och regeringarnas möjligheter att sätta upp sådana mål för sin ekonomiska och sociala politik som väljarnas majoritet har röstat fram. Det betyder i klartext att det är arbetarnas partier och regeringar som har utgått ur arbetarrörelsen som i första hand får sin självständighet beskuren. De andra regeringarna är ju redan i kraft av sin ideologi lydiga släpvnagnar till multinationaliseringen och till de multinationella kapitalens maktstruktur. De följer med en otrolig anpasslighet ideologiskt dessa maktstrukturers framväxt. Det är därför som den svenska borgerligheten de senaste 15 åren har övergått från att vara en mer socialliberalt inriktad borgerlighet till att bli en mer nyliberalt inriktad borgerlighet. Det är ingenting annat än anpassning till dessa maktförhållanden. Något med vetenskap har det som bekant inte att göra.

Den tes man mycket lätt kan uppställa är att det transnationella kapitalets ökade frihet alltid motsvaras av en minskad frihet för de demokratiska institutionerna och för de vanliga arbetande människorna. Det råder en oupplöslig motsättning mellan dessa båda intressen. Ökad frihet och makt för den ene vinnas alltid på den andres bekostnad.

Det är emellertid inte bara de demokratiska och konstitutionella organen på nationell basis som får sin makt reducerad genom denna transnationalisering och detta ökade internationella beroende. Det uppstår också ett handelspolitiskt beroende, som gör att de stormaktsregeringar som mer eller mindre kontrolleras av eller baserar sig på välviljan från de stora transnationella imperierna, med olika politiska påtryckningsåtgärder kan ge sig på att försöka begränsa handlingsfriheten särskilt hos de mindre nationerna. Det borde de tänka på som alltid annars brukar tala för frihandels sak. Just den här typen av beroende skapar möjligheter för de stora maktkoncentrationerna på det internationella fältet att inverka på t. ex. Sveriges handelspolitik. Det är därför som vi har dessa påtryckningar och dessa embargo på vissa typer av varor och teknologi. Då är frihandeln inte mycket värd, när den plötsligt inte längre passar det transnationella kapitalet och dess uppdragsgivare i vissa regeringar.

Det finns emellertid en djupare och på sitt sätt allvarigare aspekt på det

rent ekonomiska och industripolitiska planet. Den har att göra med någonting som borde diskuteras litet mer på den ekonomiska teorins område.

Nationalekonomin i Sverige har inte precis sett några stora gestalter under 1900-talet. Det har varit mest epigoner. Det finns emellertid en stor gestalt som har kommit med ett verkligt nytänkande, med något originellt som varit någorlunda verklighetsanpassat och inte bara en kammарfilosofi, och det är Gunnar Myrdal. Jag spiller naturligtvis nu inget krut på de borgerliga företrädarna, men det förefaller mig som om arbetarrörelsens företrädare här i kammaren och i finansutskottet nog borde ägna litet större uppmärksamhet åt vad denne arbetarrörelsens internationelle ekonom har att säga.

Myrdal har på grundval av inte bara teoretiska reflexioner utan framför allt på basis av ett mycket omfattande empiriskt material, baserat på hans långvariga erfarenhet och hans studier av internationell ekonomi, fastslagit att om man får en extrem specialisering i den internationella ekonomin tvingas i synnerhet de mindre nationerna att uppge viktiga delar av sin industriella kompetens. De får en långt driven specialisering och blir därmed också väldigt starkt beroende av den internationella ekonomin, beroende i en grad som de inte kan göra någonting åt. De blir så uppknutna att de egentligen blir något slags satelliter till det internationella etablissemanget.

Då är det ingalunda så, som den ekonomiska liberalismens profeter säger, att denna specialisering skulle gynna den ekonomiska tillväxten i sådana länder som Sverige. Det förhåller sig enligt Myrdal precis tvärtom. Den överdrivna specialiseringen skapar bl. a. luckor i den industriella kompetensen. I stället för en industriell ekonomi som hänger samman, där olika grenar står varandra nära och samverkar med varandra och där tekniska innovationer får en spridningseffekt, får man ekonomiska enklaver, isolerade från varandra. Det är en form av u-landsproblematik, kan man säga, för problemen kommer igen just i tredje världens länder.

Detta är i längden negativt för den ekonomiska utvecklingen. I själva verket är det tydligen så att vad som krävs för en sund och balanserad ekonomisk och industriell utveckling är att man har en viss grad av allsidighet. Självklart inte så att man skall producera alla typer av varor som man behöver eller vara verksam på alla områden, för det är en omöjlighet. Men man skall ha ett förhållandevis brett register och vara verksam på de flesta områden inom den aktuella varu- och tjänsteproduktionen i ett visst ekonomiskt stadium.

Just allsidigheten har i sig en tillväxtbefrämjande och positiv effekt som inte finns i samma grad när man har denna överdrivna specialisering. Det har också att göra med den ekonomiska politikens, de samhällseliga organens, betydelse som drivkraft i den ekonomiska utvecklingen. Vad de nyliberala profeterna än må säga i sina teoretiska skrifter har den i verkligheten ökat, också i de kapitalistiska ekonomierna. Dessa skulle bryta samman, om de inte hade sin samhällssektor.

Men om vi får ett system där det internationella beroendet gradvis tvingar fram en relativ reducering av samhällssektorn, under inflytande av de maktstrukturer som jag tidigare nämnde, får vi också där större konjunkturkänslighet, svårare för att få in några stabila moment i ekonomin och

naturligtvis svårare att från demokratisk ståndpunkt påverka ekonomins långsiktiga utveckling i en socialt önskvärd riktning.

Sammanfattningsvis, herr talman, menar vi att svensk arbetarrörelse i dag borde på ett mycket mer djupgående sätt intressera sig för vilka samhällsliga följder det internationella beroendet av de stora transnationella imperierna och av den ekonomi som de styr får för den svenska arbetarklassens och den svenska arbetarrörelsens politiska möjligheter att genomföra sina klassiska idéer. Vår uppfattning är att den internationella arbetarrörelsen, för närvarande mycket mindre samordnad än det internationella kapitalet, här löper en mycket stor fara. Det är den jag har velat peka på i det här sammanhanget.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till reservation 4 vid betänkande 28.

Anf. 211 IRIS MÅRTENSSON (s):

Herr talman! Valutaregleringen är ett ständigt återkommande debattämne här i kammaren och kommer nog också så att förbli. Men först skall vi kanske klara ut vad valutaregleringen är. Med valutareglering kan man hindra eller begränsa störande kapitalflöden. I dag omfattar regleringen främst rena finansiella placeringar i utlandet. Tack vare en framgångsrik politik har den ekonomiska situationen under senare år förbättrats, även om vi fortfarande har problem. Försvaret av växelkursen står i centrum för penningpolitiken, och valutaregleringen bedöms alltjämt underlätta denna politik.

Utvecklingen har den senaste tiden medgivit en allt liberalare tillämpning av valutaregleringen. Vad har då hänt? 1985 beslutade valutastyrelsen att höja beloppsgränsen vid direktinvestering i utlandet för vilken krävs upplåning i utländsk valuta från 1 milj. kr. till 10 milj. kr. Allmänheten behöver fr. o. m. den 1 januari i år inte anmäla utbetalning om högst 25 000 kr. till eller från utlandet. I februari i år förordade riksbanksfullmäktige att valutastyrelsen skulle genomföra ytterligare lättnader i tillämpningen av valutaregleringen, lättnader som avser förtidsinlösen av mindre lån i utländsk valuta, indirekt ägande vid direkta investeringar i utlandet, lån från svenska banker till utlandet samt **handel med utlandet i utländska aktieoptioner**.

Valutakommittén har nu utrett med valutaregleringen sammanhängande spörsmål. Slutbetänkandet har varit ute på remiss, och remisstiden utgick så sent som den 30 april i år. Utskottsmajoriteten anser i likhet med regeringen att en samlad bedömning av remissvaren bör göras innan man gör några ändringar i den nuvarande lagen. Vi menar därför att en förlängning t. o. m. den 30 juni 1987 bör stå fast, för tidigast den 1 juli 1987 kan en ny valutalagstiftning träda i kraft.

Herr talman! Otåligheten inom borgerligheten är emellertid stor, och det framgår också av reservation 1 vid finansutskottets betänkande 28. Avvecklingen bör vara fullständig och definitiv, säger man, och den kan genomföras stegvis. Vissa steg har ju tagits, och dem har jag redan redovisat, men en total avreglering är vi absolut inte mogna för. Vi avstyrker därför reservation 1.

I reservation 2 stöder man sig på en motion där det föreslås att mindre och medelstora företag skall tillåtas göra förtida återbetalningar av sina utlands-

lån utan att ansöka hos riksbanken. Reservanterna anser att även större låntagare bör få återbetala sina lån, så de går litet längre än motionären.

Nu har riksbanken varit restriktiv när det gäller förtida inlösen av utlandslån. Visserligen har valutakommittén i sitt slutbetänkande anfört att förtida återbetalning av vissa utlandslån bör medges, men från utskottsmajoritetens sida anser vi att det inte finns någon anledning att göra förändringar innan valutakommitténs betänkande har slutbehandlats. Vi avstyrker alltså även reservation 2.

Ett annat stående krav från borgerligheten är en gemensam nordisk aktiemarknad. Här gäller samma svar som tidigare, nämligen att det åtagande Sverige gjort genom att ansluta sig till OECD:s kapitalliberaliseringsstadga gör det omöjligt att upphäva restriktioner i vad gäller aktiehandel endast mellan de nordiska länderna. Också reservation 3 avstyrks därför.

I reservation 4 behandlas åtgärder för att minska Sveriges internationella beroende. Vi inom utskottsmajoriteten anser också att det är önskvärt att öka spridningen av den svenska utrikeshandeln liksom att minska sårbarheten för internationella störningar genom att krympa den utländska skuldsättningen och begränsa importinnehållet i den svenska produktionen.

Sverige är emellertid ett land som sedan länge förespråkade och tillämpat fri handel av varor och tjänster. Det är inte förenligt med våra internationella åtaganden att införa restriktioner eller föra en mera selektiv ekonomisk politik av det slag som reservanten föreslår.

De övriga frågorna i reservationen vill utskottsmajoriteten hänskjuta till behandlingen av valutakommitténs slutbetänkande, när vi får en samlad bedömning i frågan. Jag yrkar alltså avslag på reservation 4. Analogt med vad jag sagt yrkar jag även avslag på reservation 5.

Herr talman! Jag övergår nu till reservationen i finansutskottets betänkande 24. Det är en reservation från moderaterna. Här vill jag bara göra en påminnelse om att riksdagen tidigare på förslag av finansutskottet antagit särskilda riktlinjer för kredit-, valuta- och statsskuldspolitiken. Detta har sedan givits till kända för fullmäktige i såväl riksbanken som riksgäldskontoret. Ävenså när vi behandlade 1985 års finansplan drog finansutskottet i riksdagen upp riktlinjer för kredit- och valutapolitiken för 1985. Något skäl att ånyo göra uttalanden, som föreslås i reservationen, finner vi från utskottsmajoriteten ej befogat. Jag yrkar avslag på reservationen i betänkande 24. Därmed har jag yrkat avslag på samtliga reservationer i betänkandena 24 och 28.

Anf. 212 LARS TOBISSON (m):

Herr talman! Skäms Iris Mårtensson? Skäms socialdemokraterna i finansutskottet? Skäms ni för att er regering bytt ståndpunkt och nu utfäst sig att genomföra, som det heter i den reviderade finansplanen, betydande liberaliseringar av valutaregleringen? Det är det intryck man får av ert sätt att lägga upp betänkandet och sedan föra argumentationen här i kammaren. Tesen är att man skall avvakta remissbehandlingen av valutakommitténs betänkande i likhet med regeringen, såsom Iris Mårtensson sade.

Det anmärkningsvärda är att regeringen inte ens avvaktade remisstidens utgång utan åtskilliga dagar dessförinnan skickade hit till riksdagen en

kompletteringsproposition, där man talade om att man hade för avsikt att genomföra betydande avregleringar på valutapolitikens område. Det är märkligt att man låtsas som att det regnar. Det gäller naturligtvis både ställningstagandet till förlängningen av valutaregleringen och detaljfrågorna, som man, som Anne Wibble påpekade, bara viftar undan fastän man har alla skäl att sakbehandla dem i anslutning till ställningstagandet från regeringen att nu skall valutaregleringen börja avvecklas.

Varför inte med ett ord bevärdiga vårt förslag med anledning av riksbankens förvaltningsberättelse om att i fortsättningen inte riksbanken utan riksgäldskontoret skall vara mottagare av de påtvingade depositioner som skall göras? Men det står ingenting, det har inte kommenterats. Man säger bara att det nu inte är det rätta tillfället att lägga synpunkter på hithörande frågor.

Efter det att vi har väckt vår motion föreslår statsskuldspolitiska kommittén enhälligt att precis detta skall genomföras. Och man vet det när man behandlar motionen, men man lägger det helt åt sidan.

Den stora frågan är valutaregleringens räckvidd. Det är detta som också bestämmer synen på hur länge valutareglering behövs. Varför gör ni motstånd mot att man skall öppna för kortfristiga kapitalplaceringar? Det är ju egentligen detta som skiljer mellan socialdemokraterna och de borgerliga partierna. Fördelen skulle vara att man därmed kunde motväga utflödet och sänka räntan. Varför inte genomföra en avreglering så? Det blir mest smärtfritt för alla genom att man gör flera saker parallellt och därmed gör de nettoutflöden som kan uppkomma så små som möjligt. Svara på det. Det är jag verkligen intresserad av att höra.

Anf. 213 ANNE WIBBLE (fp):

Herr talman! Iris Mårtensson sade att detta är ett ständigt återkommande ämne för debatt här i kammaren, och det är alldeles riktigt. Hon sade också att det kommer att så förbli. Det tycker jag var ett utomordentligt beklagligt konstaterande, för det tyder på att utskottsmajoriteten ingalunda är beredd att någonsin avveckla valutaregleringen.

Å andra sidan framgick det att Iris Mårtensson har uppmärksammat att det har skett väsentliga förändringar i valutaregleringens tillämpning under förra året, 1985. Hon räknade upp ett antal liberaliseringar som har skett, och slutsatsen av dem blev såvitt jag kunde förstå att vi ännu inte är mogna för en definitiv avveckling. Detta vittnar inte om någon större förståelse för vilka sakskaal som motiverar en sådan definitiv avveckling.

Jag vill minnas att majoriteten här i kammaren för ett år sedan inte alls kunde tänka sig t. ex. att slopa utlandsupplåningskravet för direktinvesteringar. Även förra året krävde den borgerliga oppositionen en avveckling av valutaregleringen och en kortvarigare förlängning av lagstiftningen i avvaktan på ett sådant avvecklingsförslag. Jag vill också minnas att vi också faktiskt använde orden "betydande liberalisering av valutaregleringen". Då yrkade socialdemokraterna avslag på detta. Nu har verkligheten hunnit i fatt dem, genom att både riksbanken, finansministern och, får man förmoda, hela regeringen, anslutit sig till att förorda en betydande liberalisering av valutaregleringen, eftersom just dessa ord står att läsa i den nyligen

avlämnade reviderade finansplanen.

Finansutskottets majoritet släpar emellertid efter och har inte riktigt hunnit i kapp denna utveckling. Jag hoppas verkligen att vi nästa år kan stå här i en annan debatt och finna att verkligheten har gått förbi finansutskottets majoritet och att valutaregleringen då är avskaffad.

Anf. 214 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Jag tror inte alls att socialdemokraterna skäms. Däremot tror jag att de känner en väldig dubbelhet och osäkerhet inför den långsiktiga utveckling på det ekonomiska fältet som nu utspelas. De har skäl att känna sig osäkra inför vad denna internationalisering, detta uppbyggande av väldiga finansiella maktimperier och deras inverkan på de nationella staternas politik betyder för regionalpolitiken, för arbetsmarknads- och sysselsättningspolitiken, för det sociala trygghetssystemet och för allt det andra som det dock har varit socialdemokratien förunnat att bygga upp här i landet. Allt detta kommer nämligen att vackla, och möjligheterna att föra en oberoende politik i dessa stycken kommer också att vackla, ju mera dessa transnationella imperier får inverka på de nationella staternas ekonomiska politik.

Jag tycker i stället att det är nyliberalismens partier, moderaterna och folkpartiet, som här i dag borde skämmas, därför att de visar en så enorm ligkiltighet inför den nationella självständighetens problem. De visar en enorm ligkiltighet för internationaliseringen av kapitalet och vilka effekter som den får på den nationella demokratin här och i andra länder. De visar en enorm ligkiltighet inför vad det betyder att Sverige skall vara beroende av en teknologi som har utvecklats i ett annat land, hos en imperialistisk stormakt, och som har utvecklats på militära grunder och sedan styr den civila tillämpningen här, därför att vi inte har byggt upp en nationell, självständig verksamhet på vissa teknologiområden. Man är ligkiltig på den borgerliga sidan för hur svenska arbetsplatser och svenska arbetares förhållanden påverkas av den maktlöshet som det internationella beroendet håller på att trycka på oss på teknologiområdet. Den ligkiltigheten tycker jag att man skulle skämmas för, för det är en ligkiltighet för det egna landets befolkning, för demokratin och för hur människorna har det ute i arbetslivet.

Jag tror emellertid, som jag tidigare sade, att socialdemokratien borde intressera sig mycket mer djupgående för de här frågorna. Annars är det risk att också den får skämmas inför den framtida arbetarrörelsen.

Anf. 215 IRIS MÄRTENSSON (s):

Herr talman! Låt mig först säga till Lars Tobisson: Jag skäms inte, och vi skäms inte för den politik som vi för.

Den här rundan innebär endast en formell behandling av en rutinartad förlängning. Det är ett ständigt återkommande ärende som kommer upp till behandling varje år.

Jag måste svara Anne Wibble att valutaförordningen ändå gäller årsvis. Ni har full frihet att återkomma, och jag känner också till att ni har gjort det, med kompletteringspropositionen som underlag. Vi får då ta en ny omgång, och vid det tillfället, när vi skall debattera valutaregleringen, har vi ett fullständigt underlag.

Det är bra naivt att tro att en total avreglering av valutamarknaden skulle öka friheten för den ekonomiska politiken. Tvärtom skulle det lägga Sverige öppet för spekulativa kapitalrörelser som kunde vara mycket svåra att bemästra.

Anf. 216 LARS TOBISSON (m):

Herr talman! Nu har både Jörn Svensson och Iris Mårtensson försäkrat att socialdemokraterna inte skäms. Men faktum kvarstår: medan Jörn Svensson mångordigt och vittsvävande argumenterar för en bibehållen valutareglering, gömmer sig Iris Mårtensson bakom formella argument. Jag tycker att det tyder på att det finns något som inte är alldeles övertygande och rakt.

Iris Mårtensson hann i alla fall säga att det är naivt att tro att man helt skulle kunna ta bort valutaregleringen. Något närmare argument för varför det skulle vara så fick vi emellertid inte. Jag skall då själv försöka ta upp de argument som brukar tas upp och skärskåda dem.

Man säger att det är viktigt att med en valutareglering försöka bevara vår ekonomisk-politiska handlingsfrihet. Men då säger jag: Det blir ingen ökad handlingsfrihet med en valutareglering, för det grundläggande är att vi i Sverige har åtagit oss att hålla en fast valutakurs och inte återkomma med nya devalveringar. Då måste vi – oavsett om vi håller oss med en valutareglering eller inte – sköta vår ekonomiska politik så att det inte uppkommer misstro mot den svenska valutan.

Om vi fortsätter att låta kostnaderna stiga snabbare i Sverige än på andra håll, då kommer denna misstro att dyka upp. Och det spelar ingen roll om vi försöker bygga upp något hinder och så att säga tvingar svenska företag att spara för upplåningen utomlands, vilket vi nu håller på att göra – de kommer då att försöka minska den utsatthet som Anne Wibble beskrev tidigare, och då kommer det att krävas högre räntemarginaler för att förmå dem till ett fortsatt köp av statspapper för upplånade pengar.

Jag har sagt att jag tycker att normen att vi inte skall låna utomlands är alldeles riktig. Men om man öppnar möjligheter för valutautlåningar att förvärva svenska statens kronobligationer, har man inte överskridit den. Det avgörande är att man på det viset flyttar över valutarisken, som enligt det hittillsvarande systemet staten har tagit på sig, på den kapitalplacering som väljer att köpa kronobligationer. Detta är en väsentlig förbättring.

Vi måste, som sagt, ha en hög räntemarginal för att förmå företag att ta hem pengar och placera dem i statspapper. Erfarenheten från andra länder – Danmark ligger väl närmast till hands – visar, att om man öppnar möjlighet för valutautlåningar att köpa kronobligationer, kan man också sänka räntenivån. Varför vill ni socialdemokrater att kostnaderna för statens upplåning skall vara högre än vad som faktiskt är nödvändigt?

Anf. 217 ANNE WIBBLE (fp):

Herr talman! Förstod jag Iris Mårtensson rätt när jag tolkade henne så, att hon menar att det betänkande som vi nu behandlar är ett rent formellt betänkande, medan behandlingen av den reviderade finansplanen om någon månad blir en behandling i sak? Såvitt jag förstår menade hon att vi då skulle ha ett mera totalt underlag för sakliga ställningstaganden. Men det enda som

då har tillkommit utöver det som vi har tillgång till i dag är de borgerliga partiernas, och för all del vpk:s, motioner med anledning av kompletteringspropositionen. Det är i och för sig mycket glädjande om Iris Mårtensson menar att detta skulle ge ett bättre underlag för att man skall kunna ta ställning i sak. Det var ju ett hoppfullt initiativ.

Sedan uppfattade jag Iris Mårtensson på följande sätt: Om vi tar bort valutaregleringar, öppnar vi oss för spekulativa kapitalrörelser. Da skulle jag vilja upprepa två påståenden. Vi har haft en valutareglering i Sverige, och vi har den fortfarande, och vi har också haft valutakriser och spekulativa kapitalrörelser. Slutsatserna av dessa två påståenden tycker jag är mycket tydliga: existensen av valutaregleringen hindrar inte uppkomsten av valutakriser. I själva verket skulle avskaffandet av valutaregleringar vara en sådan förtroendeskapande åtgärd som faktiskt skulle motverka spekulativa rörelser. Det skulle också, som Lars Tobisson sade, möjliggöra en lägre räntenivå i Sverige, vilket skulle vara utomordentligt betydelsefullt för den svenska ekonomin och för möjligheten att t. ex. skapa en högre tillväxttakt i landet, något som skulle ha en stor mängd positiva effekter på många företeelser. Inte minst skulle det ha betydelse för enskilda människors levnadsstandard, vilket ändå är målet för all ekonomisk politik.

Anf. 218 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Jag har försökt att studera de borgerliga talarnas terminologi. Det finns någonting som återkommer i dag lika väl som många andra dagar: talet om verkligheten. Verkligheten hinner i fatt oss, verkligheten kommer att tvinga oss. Vad är det för verklighet som de talar om? Det är maktens verklighet, den makt baserad utanför Sverige som skall tala om för den här riksdagen: Nu får ni göra som vi vill, annars är ni inte anpassade till verkligheten. Det är de internationella finansimperiernas verklighet, spekulanternas verklighet. Det är de som skall tala om för oss att vi inte får föra regionalpolitik, arbetsmarknadspolitik eller räntepolitik på det eller det sättet. Politiken måste föras så, att det passar imperiernas intressen och verklighet.

Detta är den verklighet som de borgerliga talar om. Därför tror jag att det är viktigt att vi i den här stunden paminner oss om – vi som har våra rötter i svensk arbetarrörelse – att det också finns en annan verklighet. Det finns en verklighet där man har avskaffat privatbankernas, finansimperiernas och spekulanternas makt, där det inte längre finns några spekulanter som profiterar på andras arbete utan där folket genom sina representanter i riksdagen självständigt bestämmer om de stora och långsiktiga dragen i den ekonomiska utvecklingen. I den verkligheten har människorna ute i regionerna någonting att säga om sina bygders utveckling och behöver inte bara se dem förödda därför att det inte passar det internationella finanskapitalet att satsa där. I den verkligheten kan människorna ute på arbetsplatserna på ett skapande sätt delta i maktutövningen, och där kan de ha ett bestämmande inflytande över hur den teknologi skall se ut och tillämpas som de skall arbeta med med sina händer och som de skall använda i sin produktion.

Det finns en annan verklighet, som framgår ur folkets egen kamp och ur dess egna skapande och som icke har sin rot i några internationella

jätteimperier utanför Sverige. Det finns också en självständighetens och demokratins verklighet.

Anf. 219 IRIS MÅRTENSSON (s):

Herr talman! Jag hävdar fortfarande att det vi debatterar just nu är en rutinartad förlängning av valutaregleringen. Med anledning av de argument som nu har förts fram av borgerligheten kan jag hänvisa till att vi efter vad jag förstår kommer att få tillfälle att föra en ny debatt i juni månad. Om ni nu för fram alla era argument har ni ju ingenting att säga då.

Regeringen har aviserat lättnader i valutaregleringen. Jag vill också understryka att läget är betydligt gynnsammare i dag än när valutakommittén lade fram sitt slutbetänkande. Från årsskiftet har vi faktiskt haft över 12 miljarder i valutainflöde, och bara den senaste månadens förbättringar är av påtaglig betydelse för den svenska ekonomin.

En sak som är viktig i sammanhanget och som jag också vill understryka är att vi måste ha kvar vissa centrala delar av valutaregleringen. Det kommer vi aldrig ifrån. Om man sammanfattar vad som har sagts här i dag får man en självklar bild av vad valutaregleringen är och varför vi behöver ha den kvar.

Till slut vill jag än en gång poängtera att det vi nu behandlar är ett rutinärende.

Anf. 220 NILS G. ÅSLING (c):

Herr talman! Det förefaller mig som om debatten rör sig i en värld vid sidan av den ekonomiska politik som vi egentligen har anledning att diskutera här i kammaren. Valutaregleringen är ett skydds nät för penningpolitiken. Men det skydds nätet måste rimligen anpassas till den situation i vilken stabiliseringspolitiken bedrivs.

Vi har, som Iris Mårtensson nyss påpekat, haft förmånen av en betydande valutainströmning under senare tid, och den fortsätter av allt att döma. Vi har också kunnat notera att kronan har en stabil ställning. Då kan man fråga sig: Skall man inte ta konsekvenserna av detta när det gäller valutaregleringen? Vi från centern känner oss ganska otåligen i den här frågan därför att en kvardröjande valutareglering får betalas av svenska folket i form av en onödigt hög ränta. Vi har en realränta här i landet som är direkt investeringshämmande. Därför har vi svårt att förstå hela filosofin med en förlängning.

Vi tycker i och för sig att det skulle räcka med en beredskapslagstiftning. En sådan hade kunnat genomföras med omedelbar verkan. Nu är läget tydligen inte sådant att man kan få en sådan beredskapslagstiftning beslutad här i kammaren, och därför har vi accepterat en förlängning till årsskiftet. Men under tiden fram till årsskiftet bör man enligt vår uppfattning självfallet förbereda en avveckling i allt väsentligt av valutaregleringen och därmed få en anpassning till situationen på världsmarknaden också när det gäller penningpolitiken.

Skall vi när det gäller vår valutahandel föra en politik som är helt skild från den handelspolitik och de handelsrelationer vi har, hamnar vi naturligtvis i orimliga situationer i längden. Jag tycker därför att det är ganska självklart att vi nu skulle vara mogna för en avveckling av valutaregleringen.

Herr talman! Jag vill begränsa mig här i kväll vid denna sena timme till att

yrka bifall till de borgerliga partiernas reservationer till finansutskottets betänkande nr 28.

Prot. 1985/86:141
14 maj 1986

*Fortsatt valuta-
reglering, m. m.*

Anf. 221 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Det känns litet ironiskt att höra Nils G. Åsling argumentera för valutaregleringens upphävande i sinom tid på basis av att det under den socialdemokratiska regeringen gått så bra och kronan är så stark. Det är i och för sig en lustig argumentation.

Det är emellertid så, Nils G. Åsling, att med det parlamentariska system vi har finns den möjligheten att det kan bli en borgerlig majoritet med ty åtföljande borgerliga regeringsbildningar och borgerliga regeringskriser. Då vet vi ju hur det brukar gå med valutan och med bytesbalansen. Mot den bakgrunden är det nog trots allt tryggast att ha valutaregleringen kvar.

Anf. 222 NILS G. ÅSLING (c):

Herr talman! Jag tror att en borgerlig regering lika litet som en socialdemokratisk regering i Sverige har ett avgörande inflytande över världskonjunkturen, över oljepriser, dollarkurser och andra faktorer som bestämmer den miljö i vilken vår stabiliseringspolitik arbetar. Därför tror jag att man skall följa den världsekonomiska utvecklingen och inrätta de ekonomisk-politiska åtgärderna här i landet därefter. Det får gälla oberoende av vilken regering som sitter.

Anf. 223 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Dessa sista statsmannamässiga visdomsord måste man tolka så, att det över huvud taget inte spelar någon roll vilken regering vi har i Sverige. Det betyder alltså att det är meningslöst vilken regeringspolitik som förs. Då är den svenska demokratin totalt maktlös.

Anf. 224 NILS G. ÅSLING (c):

Herr talman! Jag tillät mig tro att detta inte var en ideologisk fråga utan en fråga om de ekonomiska fakta som vi har att registrera här, nämligen att kronan nu har en stark ställning. Vi har en hygglig utveckling av vår bytesbalans. Om vi någon gång skall anpassa vår valutapolitik till vår omvärld, som vi är så beroende av för vår export, så är det nu. Jag kan inte inse att det är ett ställningstagande med en sådan djupare ideologisk innebörd som Jörn Svensson vill göra det till.

Anf. 225 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Erfarenheten från åren 1976–1982 talar bestämt ett annat språk.

Anf. 226 NILS G. ÅSLING (c):

Herr talman! Som jag nyss sade är det trots allt den internationella konjunkturen som styr våra dispositioner i detta lilla land, intimt beroende av en omvärld.

Prot. 1985/86:141
14 maj 1986

*Sedeldepåer för
riksbanken hos
postverket*

Anf. 227 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Ja, det förnekar jag inte. Det är ju en vacker bekännelse till den maktlöshet som demokratin har i en kapitalistisk värld. Nils G. Åsling borde ändå förstå att ett visst inflytande har den ekonomiska politik som en regering försöker föra. Vad jag försöker betona är att under de borgerliga åren spelade det liksom ingen roll vad det var för slags konjunktur – det var lika illa ändå och lika stora valutaproblem. Bl. a. av den anledningen bör valutaregleringen vara kvar.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslutet redovisas efter debatten om finansutskottets betänkande 27.)

Anf. 228 TALMANNEN:

Kammaren övergår nu till att debattera finansutskottets betänkande 27 om inrättande av sedeldepåer för riksbanken hos postverket.

Sedeldepåer för riksbanken hos postverket

Anf. 229 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Vi från vpk:s sida har gått emot det förslag om inrättande av fler sedeldepåer med ty ätföljande nedläggning av ytterligare ett antal riksbankskontor som nu föreligger till behandling. Det har vi gjort av framför allt fyra anledningar.

Den första anledningen är att förslaget, och valet av tidpunkt och sätt för dess framläggande, enligt vår mening faktiskt strider mot det tidigare beslut i denna fråga som riksdagen har fattat. Det var nämligen meningen att detta beslut, som innebar en sorts experiment med sedeldepåer i stället för fullt utrustade kontor, skulle följas av en systematisk utvärdering. Man skulle i lugn och ro överväga vilka erfarenheter som provverksamheten hade gett innan man bestämde sig för den fortsatta kursen på området.

Det har nu inte skett någon verklig utvärdering. I stället har man lagt fram ett mer långtgående förslag, som innebär inrättande av fler sedeldepåer och nedläggning av ytterligare riksbankskontor. Vi tycker inte att det är en bra arbetsmetod att jobba på det sättet.

När vi från vpk:s sida väcker förslag här i riksdagen får vi många gånger höra: Ni måste vänta, så att vi får utvärdera det som nyligen har beslutats innan vi bestämmer oss för hur vi skall ställa oss till era förslag. Ofta är det säkert en riktig arbetsmetod att ordentligt utvärdera det första steg som man har tagit på ett område innan man springer vidare. Därför riktar vi kritiken mot själva handläggningen. Man har i detta fall inte följt den angivna arbetsmetoden, utan här har man rusat på utan att invänta någon egentlig analys av det tidigare steget.

Den andra invändning som vi har är mer principiell. Vi menar att den service som vid sedeldepåer skall ges till banker och allmänhet skall vara riksbankens ansvar. Det är ingenting som riksbanken skall överlåta på postverket. Enligt regeringsformen är det bara riksbanken som får utge sedlar, och enligt lag är det riksbanken som skall svara för sedelförsörjning

och sedelvård. Då kan man inte lägga över delar av denna verksamhet på någon annan institution, i synnerhet inte en institution som själv är riksbankens kund i just det här avseendet.

Den tredje invändningen är att en mer allmän övergång till sedeldepåer i stället för riksbankskontor enligt vår mening medför sämre kontroll och försämrade sedelvård. Fler och fler sedlar kommer att återcirkulera, utan att man har kunnat kontrollera dem eller hunnit räkna dem ordentligt. Det betyder att sedelkvaliteten kommer att försämrats, i och med att det blir en sämre kontroll och utsortering av undermåliga, nedslitna sedlar. Det må så vara att det för de stora finansinstitutionerna kanske inte betyder så mycket, eftersom de rör sig med betalningar av annat slag och inte direkt är berörda av att de sedlar som de växlar ut och in är något sämre. Men för allmänheten och för t. ex. den automathandel som får allt större betydelse och som utnyttjas av allmänheten har det en praktisk betydelse att man håller en bra sedelkvalitet. Vi fruktar att det inte går att göra det på samma sätt som nu om man i större utsträckning har sedeldepåer.

Min fjärde invändning har att göra med personalens inställning till att man plötsligt tar detta nya steg att inrätta fler sedeldepåer utan att diskutera frågan ordentligt. Personalen har också gett uttryck för en del av de farhågor som jag tidigare nämnt.

Jag skulle nog vilja, i all vänlighet, påpeka för finansutskottet och riksdagen, såsom representanter för statlig verksamhet, statliga institutioner och statliga företag, att det inte är särskilt bra när man gång på gång kör över personalen och de fackliga organisationerna och inte lyssnar på deras synpunkter och råd. Med detta har jag inte sagt att de synpunkterna i alla delar och i alla situationer nödvändigtvis är de riktiga. Bakom dem ligger naturligtvis också ett intresse, inte minst ett intresse av att bevara den egna arbetsplatsen, ett sysselsättningsintresse. Men man måste också beakta att det handlar om människor som har erfarenhet av hur våra beslut i praktiken förs ut och fungerar. Det är de som skall jobba med de förutsättningar som vi skapar. Det är de som skall ta följderna av våra eventuella misstag. Då tycker jag att det är litet dålig stil att, som man har fått se på senare tid, gång på gång i statlig verksamhet köra över de anställdas synpunkter.

När det gällde att bolagisera DAFA, vilket gjordes häromåret, kördes de anställda över. Vid förändringarna inom Teli, som var uppe till debatt förra veckan, kördes de anställda över. Och nu i fråga om riksbanken och sedeldepåerna körs också de anställda över. Jag tror att det är mycket farligt om man låter organisationskonsulter och teknokrater styra struktur- och organisationsförändringar inom den allmänna verksamheten och på detta sätt mer och mer konsekvent gå förbi de anställda. Man måste se dessa människor som en resurs som skall tas till vara på ett bättre sätt och inte bara sopas undan, därför att det av relativt kortsiktiga besparingsskäl – som man tror i varje fall – skall vara möjligt att gå snabbare fram på det här området än det ursprungligen var planerat.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till reservationen till betänkande 27.

Anf. 230 ARNE GADD (s):

Herr talman! I finansutskottets betänkande 27 behandlar vi inrättande av sedeldepåer för riksbanken hos postverket enligt förslag från riksbanksfullmäktige. Det innebär konkret att kassakontoren i Halmstad, Borås och Kalmar ersätts med s. k. sedeldepåer och att kassakontoret i Nyköping läggs ned.

Den här frågan diskuterade riksdagen mycket omsorgsfullt 1983, då man antog en ny organisation för riksbanken. Det var ett ganska omsorgsfullt underbyggt beslut, vågar jag hävda, eftersom riksdagen alltsedan Arvid Lindmans dagar behandlat frågan om riksbanken hade en administrativ organisation som svarade mot dess egentliga uppgifter.

Beslutet 1983 innebar att vi fick 8 regionkontor, 14 kassakontor och på försök 2 sedeldepåer i landet. I beslutet 1983 uttrycktes det från riksdagen en viss oro för att sedeldepåerna måhända skulle innebära vissa säkerhetsrisker och vissa kvalitetsproblem för betalningsmedlen. Detta har enligt riksbanksfullmäktige visat sig ogrundat.

Riksbanken står, efter 50 år utan förändringar, inför ett betydande investeringsbehov i den mån man skulle behålla organisationen sådan den är. Behoven uppskattas till 90–95 miljoner vid nybyggnad. Man har erfarenhet av att sedeldepåerna har fungerat rätt bra. Kvaliteten på den service som riksbankssystemet gett har varit utomordentligt hög. Därför vill man nu gå ett steg vidare och i detta sammanhang göra de förändringar som jag nyss nämnde.

Nu finns det en reservation till finansutskottets betänkande. Jörn Svensson har yrkat bifall till den med fyra olika argument. Låt mig kort beröra dem.

För det första framhåller Jörn Svensson att ingen utvärdering har gjorts. Detta påstående är inte korrekt. Verksamheten har pågått i två år. Erfarenheterna av denna är enbart positiv. Riksbanksfullmäktige har också angivit att de i verksamhetsberättelsen nästa år kommer att för riksdagen konkret redovisa verksamheten.

Jörn Svensson säger för det andra att man inte skall överlåta riksbankens uppgifter till postverket. Detta gör man inte heller, vill jag hävda, eftersom det här gäller ren förvaring av sedlar inom postverkets lokaler. Förvaring av sedlar är inte riksbankens uppgift.

För det tredje hävdar Jörn Svensson att kontrollen av och kvaliteten på de sedlar som är i omlopp i vissa delar av Sverige skulle bli sämre. Detta är inte syftet. De regionkontor och de kassakontor som har ansvaret för en sedeldepå skall löpande se till att kvaliteten på de sedlar som finns där är fullt acceptabel.

Det fjärde som Jörn Svensson påstår är att vi inte hade tagit hänsyn till personalens inställning och anställningstrygghet. Detta påstående vill jag kommentera på det sättet att utskottet i sitt utlåtande har yttrat: "Utskottet förutsätter att riksbanken vidtar åtgärder för att i största möjliga utsträckning underlätta omställningen och att statens arbetsmarknadsnämnd (SAMN) engageras i detta arbete." Det gäller dem som eventuellt kan få problem. Detta är ett sätt att tillbakavisa påståendet att vi inte tar hänsyn till personalens anställningsförhållanden.

Med detta yrkar jag än en gång, herr talman, bifall till finansutskottets betänkande nr 27.

Anf. 231 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Det är otvivelaktigt så att ord står mot ord på de olika punkterna. De anställda som arbetar med dessa saker har en annan värdering av dessa förändringar – vad de redan har åstadkommit och vad de kan riskera att åstadkomma – än vad ledningsorganen och finansutskottets majoritet har. Då är frågan vems ord som skall äga giltighet. Detta kan man ju diskutera.

Personalens argument är delvis desamma som användes i en tidigare debatt, innan vi flyttade till det här huset, av herrar Wärnberg och Sträng, som dock hade en viss erfarenhet på detta område, vågar jag påstå. Det är också beaktansvärt att när personalen har uttalat sig har den alltså inte, och det tror jag att den medvetet har gjort för att ge tyngd åt sina uttalanden, åberopat några sysselsättningsargument. Den har i stället åberopat de olika argument som jag här har anfört, framför allt de som gäller kontrollen och sedelkvaliteten, alltså sakargument. Personalen har inte använt situationen för att föra fram sina specifika intressen. Detta har den kanske gjort i andra sammanhang. Men allt detta gör att man på ett annat sätt borde ha tagit fasta på personalens invändningar. Rimligtvis ligger det någonting i dem.

Jag har tidigare noterat att det har blivit en alltför spridd vana, då det gällt statlig ledning och statliga beslut, att man på detta sätt kör över de anställda som ju ändå har den viktigaste erfarenheten i sammanhanget.

Därför har Arne Gadd icke övertygat mig med sina påståenden, som ju för övrigt inte följs av någon längre argumentering utan bara är påståenden rakt ut.

Anf. 232 ARNE GADD (s):

Herr talman! Det fanns ytterligare ett argument i min framställning som Jörn Svensson inte nämnde. Genom det föreliggande förslaget görs en besparing på 90–95 miljoner. Om vi i vårt land, Jörn Svensson, i dag hade 90 å 95 miljoner, är detta den investering vi då skulle göra?

Anf. 233 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Nu begår Arne Gadd det misstag som han alltid begår i besparingstider, nämligen att han bara ur ett budgetårs perspektiv och inte från litet mera långsiktiga synpunkter ser hur en viss samhällelig eller statlig struktur och organisation på sikt tjänar samhället i olika avseenden. Gör man sådana analyser visar det sig gång på gång att det man från början tror är en besparing får andra, indirekta effekter, som för samhället totalt sett leder till obekvämligheter, förluster, endera i mätbara pengar eller i andra typer av kvaliteter, där verkningarna alltså slår tillbaka på de samhälleliga förhållandena. Så är det också här.

Överläggningen var härmed avslutad.

Arbetsmarknadsutskottets betänkande 17

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservationen av Lars-Ove Hagberg – bifölls med acklamation.

Finansutskottets betänkande 24

Mom. 1 (kredit- och valutapolitiken)

Utskottets hemställan bifölls med 238 röster mot 68 för reservationen av Lars Tobisson m. fl.

Mom. 2-6

Utskottets hemställan bifölls.

Finansutskottets betänkande 28

Mom. 1 (fortsatt tillämpning av valutalagen och fortsatt giltighet av valutaförordningen)

Utskottets hemställan bifölls med 161 röster mot 146 för reservation 1 av Björn Molin m. fl.

Hadar Cars (fp) anmälde att han avsett att rösta nej men markerats ha röstat ja.

Mom. 2 (villkor för utlandslån m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Björn Molin m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 3 (gemensam nordisk aktiemarknad)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Björn Molin m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 4 (åtgärder för att minska Sveriges internationella beroende)

Hemställan

Utskottets hemställan bifölls med 292 röster mot 14 för hemställan i reservation 4 av Hans Petersson i Hallstahammar.

Motivering

Utskottets motivering – som ställdes mot den i reservation 5 av Björn Molin m. fl. anförda motiveringen – godkändes med acklamation.

Finansutskottets betänkande 27

Mom. 1 (sedeldepåer m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 286 röster mot 19 för reservationen av Hans Petersson i Hallstahammar. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 2 och 3

Utskottets hemställan bifölls.

23 § Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas vid morgondagens sammanträde.

24 § Anf. 234 TALMANNEN:

På morgondagens föredragningslista upptas trafikutskottets betänkanden 17, 18 och 23 främst bland två gånger bordlagda ärenden.

Prot: 1985/86:141
14 maj 1986

25 § Kammaren åtskildes kl. 23.44.

In fidem

TOM T:SON THYBLAD

/Gunborg Apelgren